

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Aprill 2014 nr 4 (2426) • Tartu ülikooli ajakiri

SELLES NUMBRIS:

ÜLIKOOL VALMISTUB INSTITUTIONAALSEKS
AKREDITEERIMISEKS

HELLUSE BAKTER JÕUDIS MEDITSIINI

KEKKONENI KÜLASKÄIKU MEENUTADES

EESTLASTE ÜLEKAALULISUS
JÕUAB MAAILMALE JÄRELE

Sõnad on ilusad*

Signe Ivask
UT toimetaja

Senat. Üks professor annab märku, et soovib sõna võtta, teine professor samuti. Üksteisel lastakse rahuneda. Sõnavõtted on julged, mõlemad seisavad enda oeldu taga. Isegi siis, kui üks arvab üht- ja teine teistmoodi, tekib rahumeelne argumenteeritud vestlus, kõneldakse sõbralikult toonil. Teineteise arvamust kuulatakse aupaklikult. See kõik on niivõrd viisakas, et paneb nurgas istuva ajakirjaniku sirgemalt istuma.

Diskussioonivalmidust kohtasin ka siis, kui intervjuuerisin visioonikonverentsi kogumiku tarvis Tartu ülikooli teadlasi. Kuuldud mõtted ja ideed olid niivõrd põnevad, et tekitasid külmavärinaid. Need teadlased olid sedavõrd kargelt ausad ja julged, et pidin toolil istudes jällegi selja sirgu ajama.

Ühe pikema visiooniarutluse avaldame ka käesolevas numbris. TÜ Viljandi kultuuriakadeemia direktor Anzori Barkalaja vaatatakse kaugele tulevikku ja püüab luua pildi sellest, mis on juhtunud 400-aas-

tase Tartu ülikooliga. Samasugust mõtlemisjulgust on näha meie persooniloo peakangelase juures. Maarja Urb on vaatamata noorele eale juba omaajaga maailma näinud ja seetõttu vaatab ta Eesti haridussüsteemi hoopis teistsuguse pilguga, kui oleme harjunud. Ta võtab arvesse, et maailmas on kohti, kus kooli pääsevad vaid privilegieeritud või koolide tehnoloogilised võimalused jäävad Eesti omadest kordades alla. Meie ümber on tegelikult väga palju head, kuid keskendumine ainult halvale. Oleme juba oma suhtumises niivõrd küünilised, et ei märka progressi, ja see on kurb.

Kui ma vilistlasloos jaoks uurimistööd tegin, sattusin kommentaaridele, mille olid jättnud hematoloog Edward Laane patsiendid. Minu jaoks oli tegu anomaaliaga: suurem osa kommentaare olid anonüümsed, ent ülistavad. Kiideti Laane sõbralikkust ja südamekust. Sealhulgas olid aga ka kommentaare, mis heitsid ette, et mees on liiga hõivatud. Temaga vesteldes jõudsin arusaamani, et ta on hõivatud, kuna püüab olemas olla nii patsientide, haigla, perekonna, kolleegide kui ka tudengite jaoks.

Ma ei tea, mis motivatsioon oli inimestel, kes kirjutasid midagi sapist, aga püüan neid mõista. Ehk on nad ootenimekirjas pikalt olnud? Äkki jäi nende kohtumine ära või ehk ei kuulnud nad arstilt selliseid uudiseid, nagu oleksid soovinud? Kipume aeg-ajalt unustama, et omi mõtteid ja soovide ei saa teiste inimeste peadesse suruda, need ajad on juba ammu möödas. Vahel on kõige ausam ja teravam vastus ainuke viis, kuidas edasi liikuda.

Arutelu ja vestlus saab olla küps, aupaklik ja viisakas. Teisi kuulates, nendega kaasa rääkides ja sealjuures konstruktiivne olles vähendame palju pingeid ja negatiivsust. Võtkem diskussiooni kui võimalust üksteisele enda arusaamu selgitada!

*Jarek Kasar «Need sõnad»

- 6 TÜ teadur sai artikli eest maineka aastaauhinna.
- 8 **PILDIS:** Tudengid jutustasid Viljandis Oma Lugu.
- 13 **KOLUMN:** Kristjan Korjus arutleb, kuidas doktoriõpet paremaks muuta.
- 14 **PERSOON:** Koolikorralduse ja haridusega mitmel pool tutvust teinud Maarja Urb leiab, et Eestis on asjad tegelikult hästi – küsimus on eelkõige inimeste suhtumises.
- 18 **AKTUAALNE:** Ülikool valmistub institutsionaalseks akrediteerimiseks.
- 20 **AKTUAALNE:** Tagasiside töö välja ülikooli töökeskkonna head ja vead.
- 24 **VÄITEKIRI:** Eestlaste ülekaalusis jõuab maailmale järele.
- 29 **ETTEVÕTLUS:** Helluse bakter jõudis lõpuks uues toidulisandis ka apteekidesse.
- 32 **ARVUSTUS:** Kampsunid ja Kostabid Tartus.
- 34 **VILISTLANE:** Hematoloog Edward Laanest paistab välja kirg, mida ta oma töö ja valdkonna vastu tunneb.
- 38 **AJALUGU:** President Kekkonen külastas ülikooli ja tema aulakõne andis lootust eestluse säilimisele.
- 42 **REISIKIRI:** Päikeseline Valencia ja ainulaadne tulefestival.
- 45 **ESSEE:** Anzori Barkalaja heidab tulevikust pilgu 400-aastasele Tartu ülikoolile.
- 49 juubelid, kaitsmised, stipendiumid, tunnustused, teated, in memoriam.

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Ülikooli 18–102; Tel: 737 5686, 5802 8827; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Marilyn Merisalu; **toimetajad:** Signe Ivask ja Mart Zirnack; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infotoimetajad:** Kristina Hermann, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetust lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensis. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maarja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päär, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 2. mail 2014.

roheline trükkis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükkivärvidega. ©Ecoprint

Telli e-raamat!

eod | eBooks on Demand

on veebiteenus,
mis võimaldab tellida e-raamatu
raamatukogu e-kataloogis
leiduvast trükisest

EOD e-raamat on
PDF vormingus digitaalkoopia
autoriõiguse alt vabast
trükisest

EOD võrgustik koondab
ligi 40 raamatukogu
12 Euroopa riigist

EOD otsimootor
<http://search.books2ebooks.eu>

www.utlib.ee/eod
eod@utlib.ee

Tartu Ülikooli
Raamatukogu trükisest
saab e-raamatu tellida
e-kataloogist ESTER ja
digiteeritud sedelkataloogist
EMIL, kui trükise juures
on märges

eod | telli digitaalkoopia

Pärast tellimuse täitmist
digikoopia arhiveeritakse
ja tehakse kättesaadavaks
digiarhiivis DSpace'is

eod | books2ebooks.eu

TARTU ÜLIKOOL
1632 RAAMATUKOGU

Programmi „Kultuur“

Pea asi on maailm õlgadel

25. aprillil avatakse TÜ muuseumis meditsiiniteemaline näitus «PEA ASI: maailm õlgadel», mis kutsub endasse süvenema ja mõtlema selle üle, kuidas me maailma tajume ja kuidas maailm meid näeb.

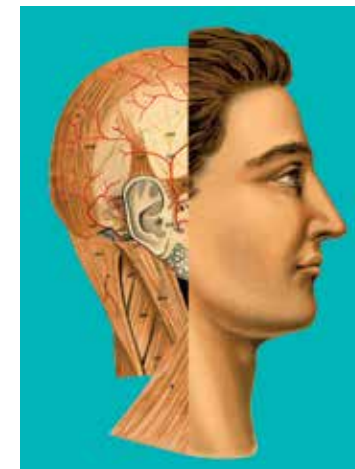
Näituse projektijuhi Terje Lõbu sõnul ongi inimese pea tõeline maailm õlgadel. «Pea on sisend, seede- ja hingamissüsteemi algus ning mitmete meeleorganite asupaik. Pea kaudu laekub väliskeskkonnast teave, mida omakorda töötleb aju, pea kõige olulisem ja keerukam organ,» ütles Lõbu.

Teisalt avab pea, eeskätt küll selle esikülje ehk nägu, inimest maailmale. Liigikaaslastega suhtleme just miimika ja sõnade abil. Me «loome» teisi, aga samas saadame ka ise välja sõnumeid, mille alusel meid tuntakse ja tunnustatakse.

Õigupoolest kehtib enamik sellest ka loomariigi kohta. Näitus tutvustab vaatajale ka selliseid peas asuvaid organeid, mida inimesel ei ole, samuti nende organite funktsioone, mida inimene ei tunnetata või ei oska ehk kasutada.

Muuseumis pannakse rõhk meditsiini ajaloo talletamisele. Näitusel saab näha haruldasi muuseumi kogudesse kuuluvaid esemeid, näiteks Immanuel Kanti ja Ludwig van Beethoveni koljumulaaze. Samuti on eksponeeritud põnevad ajaloolised õppevahendid ja teadusinstrumendid.

Ajalooliste esemete kõrval pakutakse külastajale aga ka tervet hulka interaktiivseid lahendusi, mis võimaldavad otsida oma näost pärilikke tunnuseid, mõõta silmade vaatevälja ulatust, kont-

Näitus vaatleb pead seest ja väljast.

rollida tasakaalumeelt ja palju muudki põnevad.

2014. aasta lõpuni avatuks jääv «PEA ASI: maailm õlgadel» ei piirne üksnes näitusega muuseumis, sellega kaasnevad ka väikesed satelliitnäitused TÜ kliiniku mi hoonetes, mis keskenduvad samuti peale ja selle eri osadele.

Alates 25. aprillist pakub muuseum ka mitmeid haridusprogramme. 1.–3. klasside õpilased saavad interaktiivsete tegevuste ja mängude kaudu õppida pea saladusi. 4.–9. klassidele mõeldud programm keskendub inimeste ja teiste elusorganismide meeltele kui suhtlusvahenditele.

7.–9. klasside õpilased saavad valida aga veel kahe programmi vahel. «AJU tAJU» käigus võetakse aju osadeks ja pannakse tagasi kokku ning saadakse teada, mille poolest erinevad vihmaussi, kala, koera ja inimese ajud. «Käbid ja kännud ehk kogu tõde pärilikkusest» õpetab, mida kujutavad endast pärilikkuse tunnused ning koos arvatakse, millised saavad olema osalejate endi lapsed.

Avanenud teadmised

TÜ raamatukogu on üks 300st maailma raamatukogust, mis ühinesid projekti «Avanenud teadmised» pilootprojektiga.

Kui täppis- ja loodusteaduste ajakirjad liiguvad kiires tempos avatud juurdepääsu poole, siis humanitaar- ja sotsiaalteaduste puhul on muutused aeglasemad. Süsteem, kus autor ise avaldamise kinni maksab, ei sobi sotsiaal- ja humanitaarteaduslike raamatute puhul, sest nendel erialadel on grandirahad väiksemad ja raamatute väljaandmine kallim kui ajakirjaartiklite publitseerimine.

Projekti eesmärk on tagada avatud juurdepääs e-raamatutele. Pilootkollektiooni, mis on esimene samm humanitaar- ja sotsiaalteaduste e-raamatute kättesaadavaks tegemisel, kuuluvad 13 tunnustatud teaduskirjastuse 28 uut raamatut. Projekt tugineb kirjastuste ja raamatukogude koostööl ja põhineb jagatud kuludel.

Projekti tulemusena on kõik praeguseks ilmunud raamatud OAPEN (*Open Access Publishing in European Networks*), HathiTrust'i ja British Library veebilehekülgede kaudu tasuta kättesaadavad. Kollektiooni raamatuid on võimalik leida DOAB (*Directory of Open Access Books*) ja WorldCat kataloogidest. Raamatute kirjed on peagi leitavad ka e-kataloogist ESTER.

Projektis osaleb ligi 300 raamatukogu 24 riigist – 137 Põhja-Ameerikast, 77 Suurbritanniast, 27 Austraaliast ja Uus-Meremaalt ning 55 ülejäänud riikidest.

Auhind TÜ teadurile

Tartu ülikooli kirjandusteooria teadurile Jaak Tombergile määras maailma vanim ja suurim teadusliku fantastika uurijaid koondav ühing SFRA (Science Fiction Research Association) ühe oma kahest aastaauhinnast.

Ajakirjas Science Fiction Studies ilmunud Tombergi essee «On the Double Vision of Realism and SF Estrangement in Gibson's Bigend Trilogy» hinnati eelmise aasta parimaks kriitiliseks artiklik. Elutöö auhinna sai kirjanik, kriitik ja õppejõud Joan Gordon.

Tombergi sõnul on talle alati pakkunud huvi nii teadusliku fantastika võime mõtestada tehnoloogilist nüüdiskultuuri kui ka nüüdisrealistlike tekstide usutavus. Võidu toonud artiklis analüüsis ta Kanada kirjaniku William Gibsoni kolmes viimases romaanis esitatud kultuurikirjeldusi.

«Minu artikkel püüab analüüsida selle nüüdisaegse ühtlanguvuse poeetilisi, filosoofilisi ja kultuuriteoreetilisi tingimusi. Lähtun hüpoteesist, et mida tehnoloogilisemaks ja tehniliselt intensiivsemaks muutub meie igapäevarealsus, seda teaduslik-fantastilisemaks muutub kirjanikustekst, mis seda tegelikkust püüab realistliku usutavusega kajastada,» seletas teadur.

Auhinnad antakse võitjatele üle maikuus USA-s Madisonis, SFRA aastakonverentsil. Tombergi artikkel ilmub täiendatud ja edasiarendatud kujul ka eesti keeles tema järgmises uurimuses «Kuidas täita soovi. Kirjandus ja utoopiline potentsiaal».

Tartu kevadpäevade festival kutsub elamusi märkama

Triin Kand
kevadpäevade meediajuht

Kas oled väsinud õppimisest, päevadest loenguruumis ja raamatukogus? Kevad hiilib ligi, päike paistab, linnud laulavad, aga kuidagi ei oska talveunest ärgata ega vaimu välja puhata? Pole viga, appi tõttab ülikooli kultuuriklubi! Seekord kostitame keha ja vaimu 28. aprillist kuni 4. maini Tartu kevadpäevadel, kutsudes märkama elamusi.

Nädalasest puhkuseprogrammist leiad nii lõõgastavaid ja meelelahutuslikke üritusi kui ka vaimu värskena hoidvaid teadmisteproove, spordivõistlusi ja ekstreemsemaid elamusretki. Elamusspektrist leiad 28 üritust, mille peakorraldaja on ülikooli kultuuriklubi, koos paljude kaaskorraldajate panusega on üritusi ühtekokku ligi 130.

Nagu ikka, tuleb puhkamist alustada õige vara, ka seekord on traditsiooniline ühikaäratus ehk avatuut juba esmaspäeval kell 6.15. Pärast avatuutu ootame kõiki varajasi linnukesi pubi Pahad Poisid ette pannkoogi- ja vahvlihommikule. Öhtu pimedatel tundidel seab õige tudeng sammud öölaulupeole, mis ka tänava toimub laulupidude hällis ehk Tartu laululaval.

Festivalilt ei puudu tulemöllu-rohke volbriöö, kus seekord saab kogeda sellist elamusterohket vaatamängu, mida Emajõel veel varem nähtud pole.

Festivalil jätkub tegevusi kõigile, ole sa tudeng või koo-

lieelik, elamusi saad ammutada laupäeval Vabaduse puiestel suurelt perepäevalt. Päeva alustab kõige pisemate lustakas rattatuur. Sportlikke võimeid saab proovile panna näiteks sumovõistlusel, meestekandmisel või esmakordselt toimuval tänavajalgpalli võistlusel. Põnevad kraami leiab täikalt, uusi oskusi saab õppida mitmesugustest töötubadest. Päeva lõpetavad mõnus kontsert «Muusikiline koosolek», kus esinevad ansamblid Klapp ja Greip, ning öötantsupidu.

Kuna puhkuse planeerimine pole naljaasi, vii end toimuvaga kurssi juba täna. Kogu kava koos arvukate kaaskorraldajate üritustega leiad Tartu tudengipäevade kodulehelt www.studentdays.ee, kust leiab samuti ürituste galeriid, reeglid, tulemused ja palju muud põnevat. Samuti saab seal koostada personaalse kava ning tellida ürituste kohta meeldetuletused.

Põnevates auhinnamängudes osalemiseks tasub silm peal hoida ka tudengipäevade Facebooki lehel, mille leiad nime *Student-days* alt.

Samuti võib meid leida Instagramist kasutajanime *tartu-tudengipaevald* alt. Jäädvusta ka ise toredaid hetki, postita need kas Instagrami või Facebooki märksõnaga *#studentdays2014*. Iga päeva lõpus valib ülikooli kultuuriklubi päeva lemmikfoto ja kostitab selle autorit mõnusa preemiaga!

Puhka vaim välja!

Uus stipendium arstiteaduskonnas

Eesti akadeemiline farmaatsia selts ning biotehnoloogia ja farmaatsiafirma Gedeon Richter asutasid märtsi alguses uue stipendiumifondi, et parandada farmatseutilise tehnoloogia erialal proviisoriõppe üliõpilaste uurimistööde kvaliteeti.

TÜ arstiteaduskonna farmaatsia instituudi juhataja Peep Veski ütles, et farmatseutiline tehnoloogia hõlmab kõike, mis on seotud ravimipreparaatide väljatöötamise, tootmise ja kvaliteedi hindamisega.

«On hea, et huvi teadustöö tegemise vastu on viimasel ajal märkimisväärselt kasvanud, stipendium peaks tekitama tudengites selle vastu veelgi suuremat huvi. Näen, et kasvab ka huvi doktoriõppe vastu ja üha enam lõpetajaid soovib seda teha meie instituudis,» lisas Veski.

Koostöölepingule kirjutasid alla Gedeon Richteri Eesti filiaali juht István Bán ja Eesti akadeemilise farmaatsia seltsi juhatuse esimees Jyrki Heinämäki.

Foto: erakogu

Stipendiumi saavad taotleda TÜ proviisoriõppe üliõpilased, kes on positiivsele hindele kaitsnud uurimistöö farmatseutilise tehnoloogia või sellega lähedalt seotud valdkonnas. Stipendiumi saamisel on määravaks uurimistöö valdkondlik sobivus, valitud

uurimisteema olulisus, töö kvaliteet ja originaalsus ning üliõpilase panus töö valmimisse.

2014. õppeaastal antakse välja üks stipendium suurusega 1000 eurot. Stipendiumi suurus fikseeritakse igal aastal 15. veebruariks. Õppeaasta jooksul jagatakse välja üks stipendium, nõutaval tasemel tööde puudumisel võib stipendiumi jätta välja andmata.

Stipendiumi eraldamise alus on avaliku konkursi korras esitatud uurimistöö. Taotlust menetleb neljaliikmeline komisjon, kuhu kuuluvad kaks EAFS-i esindajat, farmaatsia instituudi juhataja ja ravimitootja esindaja. 113 aastat tagasi Ungaris ühe apteegiga alustanud Gedeon Richter on tänaseks enam kui miljardi euro suuruse käibega üleilmne ettevõte.

Teaduskooli õpilased tegid intervjuusid

TÜ teaduskool osales teaduse populariseerimise konkursil projektiga «Eesti teadus õpilaste pilguga: intervjuu teadlastega», kus teaduskooli õpilased õppisid ajakirjanduslikke meetodeid ja tegid intervjuud noorteadlastega.

Projekti juht, teaduskooli uuringute assistent Viktoria Neborjakina ütles, et eesmärk oli andekaid vene keelt kõnelevaid Eesti õpilasi rohkem siduda kodumaa teadusmaailmaga ja neile pakkuda eri võimalusi end proovile panna. Seega valmisid projekti tulemuseks venekeelsed artiklid.

«See oli hea moodus äratada ja toetada õpilaste huvi nii kee-

leõppe, meedia põhitõdede kui ka konkreetse teadusvaldkonna vastu ning integreerida kõiki neid komponente õppeprotsessis,» rääkis Neborjakina. Ta lisas, et eriti oluline on, et õpilaste töö tulemus inspireeriks nii kursusel osalenuid kui ka teisi noori teadusega tegelema.

Projekti aluseks olnud kursusel «Ajakirjanduslik uurimus» osales 17 õpilast Tallinnast, Narvast ja Kohtla-Järvest. Intervjuueritavad valisid teaduskooli vilistlaste nimekirjast välja õpilased ise, ka küsimused koostasid õpilased enda huvidest lähtuvalt.

«Loodame sarnase projekti

teha ka järgmisel õppeaastal Ida-Virumaa õpilaste osalemisel, et Eesti teadustöö tegijate edulood innustaks õpilasi teadust väärtustama ning kodumaal endale rakendust leidma,» ütles Neborjakina. Samuti loodab ta, et sellise tegevuse tulemusena tekib teaduskooli vilistlaste tihedam võrgustik.

Kõik projekti materjalid on jagatud kursusel osalejatele ning saadetakse ka vene õppekeele koolidele. Huvilised saavad materjali näha teaduskooli kodulehel aadressil www.teaduskool.ut.ee/et/oppetoo/eesti-teadus-opilaste-pilguga.

Esimene Oma Lugu

18. ja 19. märtsil korraldati Viljandis esimest korda festival Oma Lugu, et ühendada TÜ Viljandi kultuuriakadeemia eri erialadel õppivaid üliõpilasi loominguliste esinemiste ja tegevuste kaudu. Tudengite korraldatud festival tõi kahe päeva jooksul publikuni nii kontserte, teatri- ja tantsuetendusi, komöödiat kui ka palju muud põnevat.

Lavastaja Aivar Simmermanni lavastuses «Olen kahekümne-aastane» rändasid huvijuhi eriala tudengid oma mälestustes tagasi aegadesse, kui nemad ise, nende vanemad ja vanavanemad olid kahekümne-aastased.

Oma Loo finaali ansambel Puzzle kontsert, kes lisaks festivalile lõpetasid Viljandis ka oma üle-Eestilise plaadiesitluskontsertuuri.

Muusikatudengite sügissemestri «Best Of» kontserdil sai kuulda pärimus- ja jazzmuusika osakonna üliõpilaste parimaid palu, mis valiti välja sügissemestri eksamitel ja arvestustel.

Fotod: 5x Sandra Leis

Kadri Sirel esitamas oma tantsuetendust «Flamingod III».

Rohkelt huumorit pakkus publikule teatrikunsti eriala 10. lennu tudeng Märt Koik, kes esitles oma stand-up komöödiaetendust «Märt Koik: Esimene Stand-Up Comedy Special».

TÜ avas Eesti esimese sotsiaalmeedia värava

Märtsi alguses avas TÜ sotsiaalmeedia värava, ülikooli sündmusi sotsiaalmeedia postituste kaudu jälgiv keskkond on uudne nii Eestis kui ka Euroopas.

Väravas kuvatakse ühte infovoona Tartu ülikooliga seotud Facebooki, Twitteri ja YouTube'i kontode ning blogide postitused. Umbes poole värava kontodest moodustavad ülikooli üksuste ja programmide Facebooki lehed.

TÜ sotsiaalmeedia värava algataja, TÜ kommunikatsioonitalituse rahvusvahelise kommunikatsiooni peaspetsialist Inga Külmoja ütles, et uus veebikeskkond peegeldab ülikooli olulisi sündmusi ühtse tervikuna. «Kui mõne jälgitava Facebooki lehe postitused jõuavad kasutaja infovoogu vaid valikuliselt, siis ülikooli sotsiaalmeedia väravas ei lähe info kaduma,» sõnas Külmoja.

Värava ülemine osa toob esile administraatori valitud kanalite või infovoogude postitused, alumine osa kujuneb väravas registreeritud kontode postituste kronoloogilisest infovoost, kus Facebooki, Twitteri, YouTube'i

ja blogide postitused kuvatakse läbisegi.

Sotsiaalmeedia värav pakub muu hulgas võimaluse tuua esile kasutajate loodud sisu. «Nii on näiteks ingliskeelsel värava lehel praegu esile toodud kõige uuemad Instagrami keskkonnas märksõnaga #unitartu markeeritud fotod. Sarnaselt saab kuvada ka TÜ inimeste Twitteri keskkonnas tehtud säutse või siis teatud märksõna alusel mõne konverentsiga seotud säutse,» täpsustas Külmoja.

Keskel kohal on ka otsing, mis aitab leida huvipakkuvaid Tartu ülikooliga seotud sotsiaalmeedia kontosid ning neid jälgida.

Ameerika ülikoolide MIT-i, Hamiltoni ja Harvardi eeskujul loodud keskkond koondab praegu ligi 100 ülikooliga seotud sotsiaalmeedia kontot. Hinnanguliselt jälgib ülikooli sotsiaalmeedia kontosid ligi 100 000 kasutajat. Väravat on mugav kasutada ka tahvelarvutites ja nutitelefonides. Sotsiaalmeedia väravaga saab tutvuda aadressil www.social.ut.ee.

Senat ootab kandidaate

Seoses praeguse senati koosseisu volituste lõppemisega sel kevadel saab esitada kandidaate TÜ senati teise koosseisu.

Senati liikme kandidaadid esitatakse valdkonniti. Igas valdkonnas on võimalik esitada ülikooli korralisi täiskoormusega õppejõude, teadustöötajaid ja teaduskonnas asuva asutuse juhte. *Medicina* valdkonnas on võimalik kandidaadiks esitada ka arstiteaduskonna kliiniliste erialade õppejõude, kelle töökoormus ülikoolis on vähemalt 20 tundi nädalas. Ülikooli nõukogu liiget, rektorit, prorektorit, vastutusalajuhti ja teaduskonnavälise asutuse direktorit ei ole võimalik esitada senati liikme kandidaadiks isegi juhul, kui ta täidab samal ajal ka õppejõu või teadustöötaja ametikohta.

Kandidaatide esitamiseks tuleb akadeemilisele sekretärile esitada kas digitaalselt või paberil allkirjastatud vabas vormis esildis koos kandidaadi kirjaliku nõusolekuga. Esildised tuleb saata aadressil akad_sekr@ut.ee või tuua tööajal ülikooli peahoonesse ruumi 223 akadeemilise sekretäri kätte. Kandidaatide esitamine lõpeb 17. aprillil kell 14. Valimiskomisjon avalikustab kandidaatide nimesid ülikooli infokanalites kandidaatide esitamise tähtaja lõppemisel. Senati valimised toimuvad ülikooli peahoone aulas 16. mail kell 12–16.

Akadeemiliste töötajate esindajate valimisel on hääleõiguslikud kõik korralised õppejõud ja teadustöötajad, kelle töökoormus ülikoolis õppejõu ja/või teadustöötajana on vähemalt 20 tundi nädalas, ja ülikooli asutuste direktorid.

Koorifestival tuleb Tartusse

Tartus toimub esimest korda IX Põhjamaade üliõpilaskooride festival. Festival toimub 24.–26. aprillil ja kulmineerub laupäeval kell 19 A. Le Coqi spordisaalis toimuva galakontserdiga, kus esineb 37 tippkoori Norrast, Soomest, Rootsist ja Eestist.

Festivali võõrustajateks, korraldajateks ja vastutajateks on Tartu ülikooli koorid. «Pole vist vaja öelda, et vastutus siiatulijate, meie oma ülikooli ja Tartu linna ees on meeletu, sest hästikorraldatud festival tekitab isegi aastaid hiljem osalejate seas palju häid tundeid ja positiivseid mõtteid,» ütles festivali juht Maarja Ülper.

Ülperi sõnul on latt kõrgel, kuid eesmärk on see ületada. «Õnnestumise korral saab rääkida ehk isegi Tartu ülikoolide kooride jaoks esmapilgul ulmelisena tunduvast ideest korraldada tulevikus koos mõni Eestis toimuv laulupidu.»

Kuna Tartus pole palju suuri esinemispaiku, siis ehitavad korraldajad spordisaali hiinglaslikuks kontserdiruumiks. Kohale veetakse nii heli kui ka valgustehnika.

Tänavu üheksandat korda toimuv festival sai alguse 1987. aastal Rootsi linnas Linköpingis. Sellest ajast peale on festival kolmeaastaste vahedega toimunud lisaks Rootsile veel ka Taanis, Norras, Soomes ning 1999. aastal ka Eestis. IX Põhjamaade üliõpilaskooride festivali korraldavad Tartu ja Tallinna akadeemilised koorid.

Rohkem infot saab lehekülgedelt www.nsss2014.ut.ee ja www.facebook.com/nsss2014Tartu.

Vilistlased said ajaveebi

Alates märtsist on Tartu ülikooli vilistlastel oma ajaveeb. TÜ vilistlastegevuse koordinaator Teele Arak ütles, et blogi eesmärk on tutvustada ja tunnustada ülikooli vilistlaste tegevusi ja saavutusi ning tuua need laiemale avalikkuse ette.

«Tartu ülikoolil on ligi 70 000 kunagist tudengit, kelle kaasamine ülikooliga seotud tegevustesse ja aruteludesse loob vastastikust lisaväärtust. Seetõttu hakkaski idanema idee anda võimekale vilistlaskonnale oma hääl,» rääkis Arak.

Ajaveebi sisu loovad vilistlased ise. Kirjutada võib igal teemal, olgu see meenutus tudengielust

ja ülikooliaegadest või arvamusi-lugu mõnel päevakajalisel teemal. Lisaks igakuistele vilistlaste sissekannetele on ajaveebi külastajateni plaanis tuua virtuaalnäitusi ja fotomeenutusi, intervjuusid, põnevaid videoid ja vilistlaste edulugusid kodumaal ja kaugemal.

«Blogiga soovime luua interaktiivse suhtluskanali ülikooli ja vilistlaste, vilistlaste endi ning ka vilistlaste ja praeguste tudengite vahel ning seeläbi vahendada ülikooli sõnumit ühiskonnale ning ühiskonna ootusi ülikoolile,» lisas Arak.

Ajaveeb asub aadressil www.vilistlaselu.ut.ee.

EESTI ARENGUFOND

ÄRA LOODA TEISTE PEALE.

ANNA ISE EESTILE HOOGU JUURDE.

Tead, kuidas Eesti majandust kasvatada?

Kirjuta see ettepanekuks ja saada kohe meile.

Sinult idee, meilt toetus elluviimiseks ja igakuine 2000-eurone stipendium. Terveks aastaks.

Arenguidee konkurss 2014
www.arenguidee.ee

Eesti Arengufond

Lihaskoe plastilisus: jõuvõimekuse tõus ja langus ning taastumisvõime eripärad

INAUGURATSIOON

TÜ funktsionaalse morfoloogia professor

Priit Kaasik

29. aprill kell 16.15

TÜ peahoone aula

Skeletilihaskude on tulenevalt ehitusest ja funktsioonist tähelepanuväärne koelik. Rakud, mis skeletilihaskoe moodustavad, on oma mõõtemeetel suure, keeruka ehitusega, hulktoomsed ning müogeneesi käigus jagunemistsüklist väljunud.

Hoolimata konservatiivsest muljest on skeletilihaskoe kohanemis-, arengu- ja taastumisvõime avaldumine hämmastava ulatusega.

Näited nii jõuvõimekuuse arengu kui ka lihasmassi regulatsiooni kohta on mõtlemapanevad. Samas ei ole kõik protsessid, mis lihaskoes aset leiavad meeldiva iseloomuga – on teada, et vananemise käigus langevad nii lihasmass kui ka lihaskõue ning halveneb liigutuste koordineerimine.

Samal ajal teame võrdlemisi hästi, et regeneratiivse

Foto: Andres Tennus

potentsiaali avaldumine ja eriti selle efektiivsus sõltuvad suurel määral lihaskoe seisundist. Seega on põhjendatud küsimused, millised on kohanemis- ja regeneratsioonivõime aluseks olevad mehhanismid, kuidas neid reguleeritakse ning kui hästi me neid tunneme.

Skeletilihaskoe kohanemisreaktsioonide mõistmisel on huvitavaks faktoriks selle heterogeenne ehitus, mis ühelt poolt komplitseerib, kuid teiselt poolt hoopis rikastab kohanemisprotsesside dünaamika, ulatuse ning arengusuundade käsitlemist.

Professor Priit Kaasik lõpetas Tü kehakultuuriteaduskonna 1991. aastal ning kaitses doktorkraadi liikumis- ja sporditea-

duste alal 2004. aastal. Doktoritöö pealkiri oli «Composition and Turnover of Myofibrillar Proteins in Volume-Overtrained and Glucocorticoid Caused Myopathic Skeletal Muscle».

Priit Kaasik on Tartu ülikoolis töötanud alates 1992. aastast teaduri, lektori, dotsendi ja professori ametikohtadel.

Aastatel 2004–2013 oli Kaasik spordibioloogia ja füsioteeraapia instituudi juhataja, alates 2013 kehakultuuriteaduskonna dekaan.

Tema peamised uurimisvaldkonnad on olnud seotud skeletilihaskude uuendamise dünaamika, skeletilihaskoe regeneratsioonivõime ja ülekoormuse erinevate aspektide uurimisega.

Õpetamismeetodite seostest motivatsiooniga

INAUGURATSIOON

TÜ kehalise kasvatuses professor **Vello Hein**
15. aprill kell 16.15
TÜ peahoone aula

Foto: Andres Tennus

Õpetamine saab olla tulemuslik, kui õpilastel on soov ja tahe õppida, ehk nad on selleks motiveeritud. Uuringud on näidanud, et õpetaja käitumine ja kasutatavad õpetamismeetodid on tihedalt seotud õpilaste motivatsiooniga õppida. Lisaks sõltub õpilaste motivatsioon õppida ka õpetaja motiveeritusest õpetada.

Õpetamismeetodeid võib eristada, lähtudes õpetaja ja õpilaste rollist, mida nad õppeprotsessis etendavad. Õpilaskesksete ehk produktiivsete meetodite korral tajuvad õpilased õpetaja käitumist nende autonoomsust toetavana ja seetõttu on nad iseseisvamad ning sisemiselt motiveeritumad.

Õpetajad, kes kasutavad sagedamini õpilaskeskseid õpetamismeetodeid, on ka ise motiveeritumad õpetama kui neid meetodeid harvemini kasutavad õpetajad. Mudelites, mis kirjeldavad seoseid õpetaja motivatsiooni, õpilaste motivatsiooni ja õpetamismeetodite vahel, tuleks

edaspidi pöörata tähelepanu eri dimensioonidele, kuidas õpilased tajuvad õpetaja autonoomsust.

Professor Vello Hein lõpetas Tallinna pedagoogilise instituudi kehakultuuriteaduskonna 1973. aastal. Pärast lõpetamist on ta töötanud akrobaatika ja võimlemise treeneri ja õpetajana ning õppinud Tartu ülikooli aspirantuuris. Ta on kaitsnud sporditeaduste magistri-väitekirja «Salto tüüpi akrobaatikahüpete äratõuke biomehaanika ja selle õpetamise metoodika» ning doktoriväitekirja «Joint Mobility and Trunk Forward Flexion: Methods and Evaluation».

Alates 1993. aastast asus Hein tööle TÜ kehakultuuriteaduskonnas spordipedagoogika ja treeninguõpetuse instituuti lektori ning alates 2000. aastast dotsendina. Ta on olnud kehalise kasvatuses lektoraadi juhataja alates 1995.

aastast ja õppetooli juhataja alates 2000. aastast. Heina juhendamisel on kaitsnud kolm doktoriväitekirja, mis käsitlevad õpetamisega seotud motivatsioonilisi aspekte kehalises kasvatuses ja spordis. Ta on esinenud külalislektorina Suurbritannias, Portugalis ja Leedus ning õpetanud akrobaatikat ja võimlemist mitmetel rahvusvahelistel seminaridel ja suvekursustel.

Tema teadustöö peamised uurimisvaldkonnad on õpikeskkonna kognitiivsed protsessid kehalises kasvatuses ja õpetaja käitumise seosed õpilaste motivatsiooniga kehaliste harjutustega tegelemiseks. Vello Hein on erialaajakirjade Acta Kinesiologiae Universitatis Tartuensis, LASE Journal of Sport Science ja Advanced Physical Education toimetuskolleegiumide liige. ¹

Ideed doktoriõppeks

Kristjan Korjus

Informaatika doktorant, *realia et naturalia* valdkonna ja doktoranti-de esindaja TÜ senatis

Vie aastaga jõuab uurin-gute järgi doktoritöö kaitsmiseni umbes iga kuues sisseastuja. Kuna see arv on šokeerivalt väike, siis pean seda kordama: kuuest sisseastujast ei jõua lõpetamiseni viis (rohkem kui 80%). Seda isegi siis, kui arvestada aasta aega hiljem lõpetanud. Enam kui pool sisseastujatest ei lõpeta kunagi. Selline statistika on hea illustratsioon meie doktoriõppe efektiivsusele ja ka kvaliteedile. Mida teha?

Selle olukorra drastilisusest ollakse teadlikud juba ammu. Ära on tehtud väga palju tööd võimalike lahenduste pakku-miseks, mis on äärmiselt tore. Konkreetsete arendusettepa-nekute dokument jõudis senati ette tänavu 28. veebruari istungil (siseveebis on need senati ma-terjalides nähtavad). Näiteks on kavas senisest olulisemalt konkreetsema doktoriõppe leppe või niinimetatud hea tava kirja-panek, atesteerimise süsteemi parendamine ja stipendiumite mitmekordne kasv. Kuna loe-telu on väga ambitsioonikas ja väljatoodust oluliselt mahukam, siis peavad üliõpilased oluliseks, et kogu loetelust valmiks ka selge kõige kiiremat tegutsemist nõudvate prioriteetide nimekiri, mis aitaks doktoriõppe arengut fookuseerida. Olulisimate teema-dena töid senati üliõpilasesin-dajad välja kolm alljärgnevat

Foto: erakogu

punkti (sealhulgas üks täiesti uus ettepanek, mida arendusettepa-nekutest ei leia):

1. Fikseerida juhendamise miinimumnõuded. Näiteks neli tundi kuus ettemääratud ajaga ju-hendamist, mida käsitletakse ana-loogselt tavaliste õppeainetega. Sellel ainel/juhendamisel tuleks määrata konkreetsed eesmärgid ehk juhendaja ja juhendatava eeldused ja soovid. Sellise aine läbimine ja hindamine saaks toi-muda senisest oluliselt rangemas formaadis nii doktorandi kui ka juhendaja jaoks. See punkt peaks täiendama uut juhendamise head tava ning lahendama probleemi, kus mõned doktorandid oma ju-hendatavaga pea kunagi ei kohtu.

2. Doktorantidel ei ole pii-savalt doktoritöö valdkonnaga sobivaid erialaaineid, et ainekava järgi nõutud EAP-d kokku saada. Üks lahendus oleks paremate ja spetsiifilisemate lisaaainete loo-mine ainult doktorantidele, kuid kuna see võtab palju ressursse, võiks vähemalt vähendada dok-toriõppekavas nõutud õppeai-nete mahtu, et doktorant saaks teadustööle keskenduda. Ideaalis

võiks teha mõlemat. See idee ei ole vastuolus riiklike soovitude või seaduste ega ka meile ees-kujuks olevate Lääne ülikoolide tavadega. Ainete sobivust ja kvaliteeti puudutavad teemad puuduvad senisest diskussioo-nist täielikult.

3. Lisaks on kindlasti vaja kiiremas korras tõsta doktoriõppe minimaalne stipendium/töötasu vähemalt kaks korda suuremaks, et doktorant ei peaks õppimise kõrvalt töötama ja saaks teadus-tööle keskenduda. Doktorantide stipendiumid on olnud samad viimased kümme aastat ja on sel-ge, et valdavale hulgale doktoran-tidest on vähem kui 400-eurone kuusissetulek liiga väike. Antud punkt on isegi veel karmimalt sõnastatud arendusettepanekutes ja kuna tegu on ühe olulisema doktoriõppe käiku mõjutava teguriga, siis tuleks sellele reagee-rida võimalikult kiirelt. Näiteks atesteerimise korra muutmine rangemaks on konkreetne ja posi-tiivne samm selle täideviimiseks, vabastades raha vähem motiveeri-tud tudengite arvelt.

On väga hea, et ülikooli juht-kond ei kahtle doktoriõppe kva-liteediprobleemide olemasolus. Veel parem, et selle lahendami-seks on pakutud välja väga palju väärtuslikke ettepanekuid ning räägitakse ka nende täitmisest. Tudengid soovivad, et samme as-tutaks selgete prioriteetide alusel. Kolm võimalikku lahenduskäiku on välja käidud siin artiklis. Pik-kade arengukavade kõrval võiks võtta vastu väikseid otsuseid, mis tõstaksid doktoriõppe efektiiv-sust ja kvaliteeti. ¹

Esimene valik pole alati see, mis jääb lõplikuks

«Ühiskonnas on levinud arusaam, et kui tahame olla edukad, on vaja raha. Järelikult on vaja töökohta, kus saab palju raha. Aga kas raha on peamine?» arutleb 28aastane Maarja Urb, Viimsi kooli õpetaja ja arendusjuht.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Kui teada, millega Maarja ülikooliõpingute kõrval tegelenud on, siis ei ole imeasi, et ta nii noorelt suure kooli arendusjuhiks on saanud. Pealegi ei olevat see vanus või amet neiu sõnul mingi näitaja, sest näiteks uus haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski on temast veel noorem – küll kõigest üheksa päeva, ent siiski.

Arvestades, et Maarja lõpetas Tartu ülikooli bakalaureuseastme majandusteaduse erialal, on esiti veider, et raha tema jaoks nii olulist rolli ei mängi. Siis seletab neiu aga, et just praktika ajal saigi selgeks, et ärimaailm pole tema jaoks.

«Muidugi meeldis mulle see eriala, muidu poleks ma ka nii häid tulemusi saanud. Mõtlesin, et suurfirmas töötades oleks karjäärivalikul palju eri võimalusi, saaks paljude inimestega koostööd teha ja muud põnevat. Aga sain aru, et ärimaailmas on vaja nahaalsust ja tundus, et pead ikka väga palju rahast hoolima. See ei läinud minu natuuriga kokku,» jutustab ülikooli *cum laude* lõpetanud Maarja.

PALJU RAHA VÕI HEA TUNNE?

Hoopis paremini tundis ta ennast kooli kõrvalt AIESEC-is vabatahtlikku tööd tehes. Sellesse organisatsiooni sattus ta kohe esimesel ülikooliaastal.

«Ma teadsin, et tahan kuskile

organisatsiooni kuuluda – mu vend andis selles osas eeskuju. AIESEC oli sel ajal võib-olla lihtsalt rohkem pildil kui teised ühendused,» meenutab neiu.

Infopäeval tundus see hea valikuna, sügisseminaril müüs aga organisatsioon end noorele tudengile lihtsalt maha, naerab Maarja. Alguses oli ta selle tegemistes kord rohkem, kord vähem aktiivsem, lõpuks andis endast aga peaaegu kõik ja korraldas majandusega tuttavana AIESEC-i rahaasju.

«Mulle sobis sel hetkel ühiskonda panustamine ja suuresti missioonitundest asjade tegemine, mingit tohutut tasu saamata,» tunnistab Maarja ja lisab, et just tänu sellele kogemusele on ta praegu seal, kus on.

Et kõik programmi Noored Kooli algusaastate töötajad olid samuti AIESEC-iga seotud, kuulis neiu organisatsiooni asju ajades palju sellest, kuidas ja miks õpetajaametit proovida võiks.

Maarja ema oli olnud 25 aastat õpetaja ja nii tundus talle endale vähemalt keskkooli ajal, et õpetajaamet või üldse haridussüsteemis töötamine ei ole tema jaoks. Pärast mitmeid läbitud ja antud koolitusi ei paistnudki see enam aga nii halb mõte.

Kui Maarja oli AIESEC-is olnud juba viis aastat ja finantsjuhina ka kõike ülikoolis õpitut kasutada saanud, jõudis tema postkasti hoopis teistsugune praktikapakkumine.

«Üks endine organisatsiooni liige Mehhikost, kes oli kunagi Eestis praktiliselt käinud, otsis oma

kodulinna inglise keele õpetajaid. Ma olin üliõpilasi koolitanud ja see sobis mulle. Pealegi tahtsin enne Noored Kooli programmi liitumist teada, kas ma päris kooliõpetajaks sobin. Kirja sain juunis ja juba augustis sõitsin sinna,» räägib Maarja.

Mehhikosse jõudes selgus, et õpetama tuleb hakata 5–6 aasta-seid lapsi. Nii noortega polnud varem tegelenud ei Maarja ega tema sõbranna, kes sama pakkumise vastu võttis.

Kui Eestis on koolitunnid 45 minuti pikkused, siis Mehhikos tuli korraga ette valmistada kahe ja poole tunni pikkune materjal. Õnneks toimus töö paarides: eestlasega oli korraga klassis mehhiko õpetaja. Kordamööda vahetati ka ameteid, kaks nädalat oli üks neist põhi- ja teine abiõpetaja ning siis vahetati rolle.

Tunnid valmistas ette see, kes oli parasjagu põhiõpetaja. Maarja ei rääkinud esiti sõnagi hispaania ega lapsed inglise keelt, seega oli algus väga keeruline, aga ka väga põnev.

MEHHIKO KOOLIST EESTISSE

Raskustest hoolimata oli see Maarja jaoks üks kogemustest, mis talle eluks ajaks väga positiivsenä meelde jääb. Mehhikos veedetud aeg saigi pöördepunktiks, kus Maarja otsustas oma tuleviku haridusega siduda.

«Mehhikos olin ilma igasuguse ettevalmistuseta, Noored Kooli aga kedagi niisama laste ette ei lase,» räägib Maarja, kes juba välistmaal olles sellesse programmi kandideeris ja ka vastu võeti.

Ettevalmistus Eesti koolis alustamiseks oli väga intensiivne. Kahe nädala pikkuses suvekoolis tuli koos ainetuutoritega iga

päev tööd teha: klassi ees olla, tagasisidest õppida, tunnikavad välja töötada jne. Maarja hinnangul võiks seda võrrelda umbes poole aasta pikkuse pedagoogilise tavaõppega.

Lisaks tuli veel enne kooliaasta algust kahe nädalaga nii programmi kui ka ülikoolipoolsete ainedidaktikute toel valmis saada terve järgneva aasta töökava. Pärast koolis alustamistki toimusid iga paari nädala tagant koolitused, kus arutati läbi seni kogetu ja kus õpitut sai õpetajatöös kohe kasutama hakata.

«Minu meelest on see väga hea süsteem,» tunnustab Maarja Noored Kooli programmi ja lisab, et kuigi alustades ei pruugi õpetamiskogemust kellelgi olla, tuleb see väga kiiresti. «Ei olnudki võimalust, et sa õpitut kohe ei rakenda – pidevalt käis keegi tunde vaatamas ja ka ise oli huvi üha uusi asju katsetada.»

Praegu töötab Maarja Viimsi koolis, kuigi esimesel aastal õpetas ta kusagil mujal.

«Ma tahaksin arvata, et asjad ei ole ette määratud, aga mõnikord mõtlen ikkagi, et kui mulle mingi pakkumine tuleb, siis see on märk,» tunnustab neiu. Ka tööpakkumine Viimsi koolist jõudis just tema postkasti. Seal pakuti paremaid tingimusi, mis võimaldasid tal tundide kvaliteeti tõsta ja nii otsustaski ta edasi liikuda.

Alguses õpetas Maarja inglise keelt, nagu Mehhikoski, eelmisel aastal ka arvutiõpetust. Sel õppeaastal annab ta aga 7. klassidele praktilist matemaatikat ja mullu augustis alustas ta ka kooli arendusjuhi töökohal.

Kuna see ametikoht loodi koolis uuesti, ei olnud Maarjal kelleltki ülesandeid üle võtta. Nii

on üks uutest kohustustest ka selle ülesannete välja kujundamine.

«Võtsin kõigepealt direktorilt üle rahvusvahelised projektid, sest need annavad häid võimalusi nii õpetajatele kui ka õpilastele. Võimalus minna teise riiki ja sealsete inimestega suhelda ja koos töötada on väga oluline,» seletab Maarja.

Samuti vastutab tema kogu kooli tagasisideuuringu eest, mis annab sisendi kooli uuele arengukavale. Palju kasulikku on andnud hariduskorralduse õppekava ained, kus Maarja praegu TÜ-s magistriastmes õpib.

«Olen Viimsi koolis praegu kolmandat aastat ja võtab aega, et seda suurt süsteemi korralikult tundma õppida. Ma olen pidanud oma kooli hindama ja analüüsima ja see on protsessi kiirendanud,» toob neiu näiteks. Palju kasu on olnud ka haridusõigusest, kus tuleb tundma õppida koolidega seotud seadusi.

Magistritöö kirjutab Maarja kooliarenduse terviksisüsteemi loomisest, ehk koolis toimuvatest protsessidest. Näiteks sisehindamise ja arengukava omavahelistest seostest ja muust olulisest.

«Minu töö on vaadata tulevikku kooli tervikust lähtuvalt. Õpetajana tean, et koolis on raske mõelda ajas edasi rohkem kui järgmise päeva tundidele, aga tuleb aru saada, et kõik, mida teeme, on kogu kooli arengu jaoks oluline,» räägib ta.

HARIDUST TULEB VÄÄRTUSTADA

Maarja on tuttav ka välismaiste haridussüsteemidega ja kardab, et Eestis ei osata õigesti hinnata võimalusi, mida meie koolid tegelikult pakuvad.

Nii Mehhikos töötades kui ka

eelmisel aastal paar nädalat Indias New Delhi koole külastamas käies nägi ta, kuidas on asjad nn kolmanda maailma riikide koolivõrgus. Euroopa võrdlusmaterjali on ta saanud ka näiteks Suurbritannia ja Soome koolidest.

«Mehhikos ja Indias on haridus tõeline väärtus omaette – lapsevanemad tegid kõik, mis võimalik, et erakoolides õppemaksu maksta. Riigikooli haridusega ei ole seal lihtsalt kellelgi mingit tulevikku. Eestis saab tavakoolis tasuta väga hea hariduse, meie jaoks on see loomulik ja seda ei hinnata kuidagi eriliselt,» toob Maarja välja.

Samas väärtustatakse õpetajaametit Euroopas nii koolijuhtide kui ka ühiskonna poolt tervikuna märksa enam. Siin on õpetajal palju rohkem võimalusi ja vabadusi nii enesetäienduse kui ka näiteks klassiruumi ja õppetundi kavandamise osas.

«Mehhikos pidi igal nädalal kõik tunnikavad kinnitama direktor. Kõige rohkem üllatas mind aga see, et tunnistusele tuli hinded kirjutada harilikult pliiatsiga – ka need vaatas direktor üle ja kui mõned vanemad lapsele paremaid hindeid soovisid, muutis ta need ära.»

Euroopas on koolisüsteemid omavahel üsna sarnased. Samas on üllatusmomente olnud ka siinsete partnerkoolidega suheldes. Näiteks imestasid külalised ühest Saksamaa koolist, et eesti õpetajatel on nii palju tehnoloogilist vabadust: mobiiltelefonid, Skype ja muu tehnoloogia on meie jaoks tavaline, neil aga koolis keelu all.

«Meil püüavad õpetajad tundidesse võimalikult palju uusi tehnoloogiaid kaasata. Sakslased ütlesid aga, et neil on koolis selli-

sed asjad keelatud. Me ei saanud nendega isegi Skype-vestlusi pidada, kuna kooli arvutitesse ei saanud seda programmi installida.»

Mis on aga see, mida õpetajakogemus Maarjale õpetanud on?

OLULINE ON KOOSTÖÖ

Esiteks on tähtis suhtumine. Kui inimestel ei ole motivatsiooni või usku, siis ei juhtugi midagi, ütleb Maarja. Kui õpilane ei viitsi ega taha õppida, siis tema jaoks ei muutugi midagi. Ja kui õpetaja arvab, et õpilane nagunii aru ei saa, siis nii ongi.

«Mu esimeses koolis ütles kohalik mentor mulle ühe raske klassi kohta, et ei olegi midagi teha ja sinna ei saa midagi parata. Mind lõi see täiesti pahviks. Mida me üldse koolis teeme, kui võtame suhtumise, et midagi ei õnnestugi teha? Kindlasti on see võimalik, iseasi on, kas oskame leida õige meetodi, kuidas iga õpilaseni jõuda!»

Teiseks järjepidevus. Maarja teab, et kui õpilane ei saa esimesel korral aru, ei tohi õpetaja alla anda. Ei tohi ka teisel või kolmandal. Ja kui viiendal korral ikka midagi kohale ei jõua, on mure pigem info edastajas või viisis, kuidas seda tehakse.

«Põhiline mure on, et ei jõuta oodata ja muutusi tahetakse näha kohe. Muutused on võimalikud siis, kui töötad järjepidevalt. Lisaks peab silme ees olema kindel siht, kuhu välja jõuda tahad, sest siis suudad nii endale kui ka õpilasele põhjendada, miks midagi teha on vaja.»

Kolmandaks on koolisüsteemis vaja tuge. Seda just uutel õpetajatel, kuna esimene aasta klassitäie laste ees on eriti keeruli-

ne. Tugiisik ei tohiks aga kindlasti öelda, et miski on paratamatus. Kasu on sellest, kui mured koos läbi arutada ja püüda probleemidele lahendus leida.

Hästi toimiv mentorlus töö alguses on eriti tähtis selleks, et noored õpetajad ei kohkuks esimeste murede peale ära ega lahkuks koolist esimesel võimalusel. Kogenuma kolleegi nõu kulub alati ära ja aitab näiteks õppida õpilaste öeldut mitte liiga isiklikult võtma.

«Kindlasti on ka kogenud õpetajatel vaja kedagi, kellega probleemidest rääkida. Koolidest tuleb üha enam tehnoloogiat ja sellega peavad ka vanemad pedagoogid kaasa minema. Õpetajad peavad üksteist toetama, sest meie töö on igapäevane esinemine ja juhendamine, see võtab väga palju energiat ära,» usub Maarja.

Aga on siis keeruline õpetaja olla või selleks motivatsiooni saada? Maarja seda ei ütleks. Mõeldes oma tutvusringkonnale, kus on palju eri elualade esindajaid, ei leia ta kedagi, kes ütleks, et teeb jube lihtsat tööd. Õpetajaameti juures on teistest erinev ehk just see, et oled pidevalt etteastet tegemas, mis võtab palju energiat. Ja muidugi on vastutus suur, sest haritakse Eesti tulevikutegijaid.

Suur koormus ja madal palk on kindlasti probleem, mis vajab lahendust. Samas ei tohiks see varjutada kõike positiivset, mida õpetajaamet annab.

«Mina olen küll õpetajana saanud motivatsiooni sellest, et mu õpilastel läheb hästi. Või et koolis toimus tore üritus. Ka huvitavad koolitused ja edukad rahvusvahelised projektid annavad põhjust rõõmu tunda. Minu meelest on õpetajaamet väga hea töö!»

Ülikool ootab aasta pärast heakskiitu

Järgmise aasta aprillis toimub Tartu ülikooli institutsionaalne akrediteerimine ehk välishindamine. Uue süsteemi järgi on igal kõrgkoolil kohustus see protsess seitsme aasta jooksul läbida. TÜ läbib hindamist esmakordselt.

Dorel Tamm-Klaos
Merilyn Merisalu

Tartu ülikool ajastas koostöös Eesti kõrghariduse akrediteerimiskeskusega välishindamise 2015. aasta algusesse, et seostada kehtiva arengukava hindamine ülikooli uue arengukava koostamisega. Akrediteerimise käigus antakse hinnang ülikooli tegevuse ning õppe- ja uurimiskeskonna vastavusele õigusaktidele, kõrgkooli eesmärkidele ja arengukavale.

Selle ühe osana valmib käesoleva aasta jooksul eneseanalüüsi aruanne, mis käsitleb ülikooli neljast aspektist: organisatsiooni juhtimine ja toimimine, õppetegevus, teadus-, arendus- või muu loometegevus ning ühiskonna teenimine.

Rektoraadi büroo juhataja Annika Tina sõnul ongi enesehindamine institutsionaalse akrediteerimise protsessi kõige väärtuslikum osa. «Enesehindamise soovime läbi viia ülikooli ja valdkondade juhtide eestvedamisel ning ülikooli liikmeid kaasavalt ja selle esmane eesmärk on ülikooli toimimise parendamine,» selgitas Tina.

Enesehindamise tulemused saab aluseks võtta ülikooli arengukava rakenduskava ning tulemusnäitajate väljatöötamisel, seepärast on eesmärgiks seatud

Institutsionaalset akrediteerimist viib Eestis läbi Eesti kõrghariduse kvaliteediagentuur, mis on sihtasutuse Archimedes struktuuriüksus. TÜ arengukava koostamise ja eneseanalüüsi aruande kirjutamise protsessi koordineerib ja toetab rektoraadi büroo. Küsimuste tekkimise korral palume võtta ühendust arendusnõuniku Dorel Tamm-Klaosiga (dorel.tamm-klaos; 737 6191).

nende kahe protsessi ühildamine ülikooli sees.

Eneseanalüüsi aruande kirjutamise võib omakorda jagada kolme etappi. Esimene neist lõppeb juunis, mil kava kohaselt kinnitab TÜ nõukogu ülikooli uue arengukava ning tugiüksused koostöös teaduskondade, kolledžite ja asutustega on ette valmistanud eneseanalüüsi aruande esimese kavandi.

Teine oluline teetähis jõuab kätte septembris, mil toimuvad valdkondlikud seminarid, kus institutsionaalse akrediteerimise eneseanalüüsi aruande kavandi alusel tehakse ülikooli tugevuste, nõrkuste, võimaluste ja ohtude analüüs ning arutatakse arengu-

kava rakenduskava ja tulemusnäitajaid.

Novembris, protsessi kolmanda etapi käigus tutvustatakse nii arengukava rakenduskava kui ka institutsionaalse akrediteerimise eneseanalüüsi aruande tulemusi eri otsustuskogudes.

2014. aasta lõpuks valmivad tehtud töö tulemusena eneseanalüüsi aruanne ja arengukava interaktiivne keskkond koos tegevuskavaga, kus tuuakse välja ka 2015. aasta eesmärgid.

Järgmise aasta aprillis võtab Tartu ülikool vastu hindamiskomisjoni liikmed, kes tutvuvad külastuse ajal ülikooli normdokumentide, andmestike, infosüsteemide ja infrastruktuuriga ning intervjuueerivad kõrgkooli töötajaid, üliõpilasi, vilistlasi ja tööandjaid.

Hindamiskomisjon otsustab nii ülikooli poolt koostatud analüüsi kui ka oma külastuse põhjal kõrghariduse kvaliteedimärgi andmise Tartu ülikoolile. Lisaks võib kõrgkool pälvida ka tunnustust vääriva lisamärke mõnes hindamiskategoorias.

TÜ õppeosakonna juhataja Siret Rutiku sõnul, kes on ka ise välishindajate koolituse läbinud, on kõige olulisem akrediteerimiseks ettevalmistumisel aru saada ja lähtuda põhimõttest, et ülikool teeb seda eelkõige iseenda jaoks.

«See tähendab, et tuleb olla

esmajoones aus iseenda suhtes, adekvaatselt ära tunda oma tugevused, aga ka parendusvaldkonnad. Akrediteerijate ülesanne ei ole ju halvustada ega vigu otsida, vaid anda kõrvaltvaatajana hinnang sellele, kas ülikool tegutseb enda poolt seatud eesmärkide suunas läbimõeldult, tulemuslikult ja kvaliteedile orienteeritult, täites seejuures ülikoolidele seadustega kehtestatud nõudeid,» täpsustas Rutiku.

Kõrgkoolide eneseanalüüsi aruandeid lugedes torkavat kahjuks sageli silma just see, et aruanne ei ole koostatud enese kriitiliselt ega põhjalikult, vaid on üritatud kas juhendis näpuga järege ajades kõik read n-ö täis kirjutada või hoopis akrediteerijatele võimalikult soodsat muljet jätta.

Selles ei ole Rutiku sõnul iseenesest midagi halba. Kindlasti tulebki akrediteerimisel oma tugevusi rõhutada. Küll on lugu aga rumal siis, kui akrediteerijad kõrgkooli külastusel eneseanalüüsis kirjeldatule kinnitust ei leia või hoopis vastupidist näevad.

«Kui Tartu ülikool võtab institutsionaalset akrediteerimist mitte kui kohustust, vaid võimalust põhjalikuks enesesse süüvimiseks, oma tegevusele hinnangu andmiseks, ülikoolisestest parimate praktikate, tugevuste ja nõrkuste väljaselgitamiseks, võib ülikool minu arvates sellest väga palju: me saame omaenda toimimisest parema pildi ning oskame ise paremini oma edasist arengut kavandada ja mõtestada,» rääkis Rutiku.

Eestis on institutsionaalse akrediteerimise juba läbinud kaheksa kõrgkooli, nende seas ka Eesti maaülikool. Tallinna ülikool ning Tallinna tehnikaukool läbivad institutsionaalse akrediteerimise sel aastal. ①

Tasub teada

Miks on institutsionaalne akrediteerimine (IA) vajalik kui kõrgkooli õppekavagrupid on üleminekuhindamisel saanud tähtajatu õppe läbiviimise õiguse?

Üleminekuhindamise raames hinnati õppe kvaliteeti, ressursse ja jätkusuutlikkust õppekavagrupiti. Institutsionaalne akrediteerimine annab tagasisidet kõrgkooli toimimise kohta tervikuna.

Mida IA raames hinnatakse?

Eksperdid võtavad hindamisel aluseks kõrgkooli eneseanalüüsi aruande ja hindamiskülastusel saadud info. Hinnatakse kõrgkooli juhtimist ja toimimist tervikuna, sh personali, rahaliste vahendite ja taristu juhtimist, õppetegevust (õppetegevuse tulemuslikkust ja üliõpilaskonna kujunemist, õppekavaarendust, üliõpilaste akadeemilist edasijõudmist ja hindamist, õppimise toetamist), teadus-, arendus- ja muu loometegevuse tulemuslikkust ja ressursse, üliõpilastööde juhendamist ja doktoriõpet. Lisaks analüüsitakse kõrgkooli seoseid laiemalt ühiskonnaga täiendkoolituse, oma tegevuse populariseerimise, kutse- ja erialaliitudes osalemise jm avalikkusele suunatud tegevuste kaudu.

Kes hindavad?

Hindamiskomisjonis on neli kuni kuus liiget, sh vähemalt üks komisjoni liige väljastpoolt kõrgkooli, üks liige väljastpoolt Eestit, üks üliõpilane. Hindamiseks pertidel on varasem kõrgkooli hindamise kogemus ning vähemalt ühel liikmel ka kõrgkooli juhtimise kogemus. Kõik komisjoni liikmed läbivad enne kõrgkooli hindamiskülastust Eesti kõrghariduse kvaliteediagentuuri (EKKA) koolituse.

Millised on võimalikud IA otsused? Kes võtab vastu IA otsused?

Otsuse kõrgkooli institutsionaalse akrediteerimise kohta kolmeks või seitsmeks aastaks või otsuse kõrgkooli mitte akrediteerida teeb EKKA hindamiskomisjon võttes aluseks kõrgkooli eneseanalüüsi aruande, hindamiskomisjoni hinnangud ja kõrgkooli kommentaarid.

Kust leiab informatsiooni IA aruannete ja otsuste kohta?

Institutsionaalse akrediteerimise aruanded ja otsused on avalikud ning leitavad EKKA kodulehelt ekka.archimedes.ee ja EKKA andmebaasist. Esimesed hindamisotsused tehti EKKA hindamiskomisjoni poolt 2012. aastal.

Allikas: Eesti kõrghariduse kvaliteediagentuur

Foto: Andres Tennus

Tagasiside tõi välja ülikooli töökeskkonna head ja vead

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Palk ja juhtimispraktika on töökeskkonna küsitluse järgi jätkuvalt teemad, milles on ülikoolis arenguruumi. Küll aga avaldus töökeskkonna uuringus veel mitmeid põnevaid teemasid, mida aitavad analüüsida ja kommenteerida Tartu ülikooli palgakorralduse peaspetsialist-analüütik Marju Valge ja personalitöö peaspetsialist Raivo Valk.

Neljandat aastat järjest korraldatud küsitlusest võttis osa 1125 töötajat, mis on 32,4% vastamiskutse saanud inimeste koguarvust. Miks pole vastajaid rohkem? Marju Valge meelest võib põhjus olla selles, et inimesed ei pruugi tajuda, et küsitlusest tuleneks mingi otsene kasutegur.

Raivo Valk räägib, et küsitlusele vastamisega saab esile tuua töökeskkonna häirivad teemad ning teha ka ettepanekuid – tagasiside andmine oma juhile on võimalus muudatusteks. «Võrdlus varasemate aastatega annab hea pildi rahuloludünaamikast ning eeldame, et professionaalne juht probleemidele sobival viisil ka reageerib,» ütles Valk.

Huvitavaks võrdlusmaterjaliks võiks olla Suurbritannia kõrgkoolides korraldatud töörahulolu-

uuringu tulemused. Selle alusel on näha, et Tartu ülikooli töötajatest on oma tööga kokkuvõttes rahul 92,2% vastanutest. Samas nõustus Suurbritannias töörahulolu väitega 81,3% vastanutest (vt «Times Higher Education Best University Workplace Survey»). Selles uuringus väljendas uhkust oma ülikoolis töötamise üle 65,6% töötajatest, mis on Tartu ülikooli näitajast tunduvalt madalam. Tartu ülikoolis on 91,7% vastanutest uhked, et töötavad just siin.

Kuivõrd oluline ja tõene on Tartu ülikooli tulemuste kõrvaltamine Suurbritannia uuringuga? «Üldiseks fooniks on hea panna pilt kõrvale ja saada teada, kuidas on näitajad mujal. Uuringutes on küll sarnased küsimused ja skaala, aga järelduste tegemisega tuleb metoodika väikeste erinevuse tõttu siiski ettevaatlik olla,» täpsustas Valk.

Küsitluse tulemustest oli näha, et nii psühholoogiliste kui ka füüsiliste näitajate poolest oli rahulolu akadeemiliste töötajate puhul mõnevõrra madalam kui mitteakadeemilistel töötajatel. «Akadeemiline pere on aktiivne nii teaduses kui ka õppetöös, lisaks on neil administratiivsed ülesanded. Rahulolematust ühes sfääris võib üle kanduda teise sfääri,» selgitas Valk. Pisut

madalama rahulolutaseme võib tekitada ka aspekt, et administratiivküsimustega, mis töötajaid puudutavad, ei tegele üksuse juht esmajärjekorras. Reeglina on akadeemilise üksuse juht professor, kes teeb teadust, peab loenguid ning suur koormus ei võimalda administratiivküsimustele kiiresti reageerida ja kõigisse teemadesse süveneda.

Suurimad ning statistiliselt olulised erinevused akadeemiliste ja tugitöötajate vahel ilmnedki selles, kuidas tajutakse töötajatest hoolimist (vahe 12%) ja ülikooli liikumist eesmärkide suunas (vahe 9,1%). Lisaks on õppejõud ja teadustöötajad tugitöötajatest mõnevõrra vähem rahul töövahenditega (vahe 5,9%), juhi tegevusega üksuse arendamisel (4,4%), probleemilahendusega üksuses (vahe 4,4%), füüsilise töökeskkonnaga (vahe 3,6%), tööõhkkonnaga (vahe 3,1%) ning palgaga (vahe 2,5%). Sellegipoolest ei erine akadeemilise personali üldine rahulolu oma tööga oluliselt mitteakadeemilise personali omast (vastavalt 90,7% ja 93,6%).

Küsitlustulemustest selgus, et ülikoolis töötavad naised andsid meeskolleegidest märkimisväärselt vähem rahulolevaid vastuseid. Ülikoolis töötavad naised olid meestega võrreldes vähem

Ülikool korraldab aeg-ajalt ka spordipäevi ja teisi sportlikke üritusi, töötajate meelest võiks sportimisvõimalusi aga rohkemgi olla. Fotol on Tartu ülikooli ja SEB sõpruskohtumine jalgpallis aastal 2006 Käärikul, (vasakult) personalitöö peaspetsialist Raivo Valk, TÜ avalikkussuhete juht Illari Lään ja toonane TÜ akadeemilise spordiklubi spordi projektijuht Rait Rodi puhkehetkel.

Foto Andres Tennus

positiivsed järgmistes väidetes: üksuse juhtimisse kaasatus (vahe 10,2%), tunnustamine (vahe 8,4%), tajutud palgaõiglus (vahe 4,8%), tagasiside saamine (vahe 4,6%), füüsiline töökeskkond (vahe 4,2%). Meestega võrreldes pidasid naised ülikooli aga hoolivamaks (vahe 2,7%), ülikoolis töötamise üle tunti suuremat uhkust (vahe 3,4%) ning oma tööga oldi rohkem rahul (vahe 2,9%). Raivo Valk lisab, et ilmselt kompenseerib naiste puhul Tartu ülikoolis töötamise positiivne kuvand meestest natuke suuremat rahulolematust mitmetes olulistest töökeskkonna kvaliteedi näitajates. Võimalik, et vastanud naiste hulgas on ka suurem neil ametikohtadel töötajate osakaal, mida iseloomustab pisut tagasihoidlikum töökeskkond.

Sarnaselt Eestiga ilmneb ülikoolis sooline palgalõhe, mida

saab osaliselt seletada meeste suurema osakaaluga kõrgemalt tasustatud ametikohtadel, ent seegi viitab probleemkohtadele naiste karjäärivõimaluste ja -valikute tegemisel. Meeste ja naiste võrdne kohtlemine on teema, mis vajab ülikoolis laiemat teadvustamist.

UUED TÖÖTAJAD

Uued töötajad hindavad Tartu ülikooli töökeskkonda väga positiivselt. Aastase staažiga töötajad on võrreldes vanemate kolleegidega (ülikooli tööstaaž enam kui viis aastat) mitmete töökeskkonna aspektidega oluliselt rohkem rahul: nad peavad oma palka õiglasemaks (vahe 24,9%), ülikooli hoolivamaks (vahe 11%) ning tööõhkkonda positiivsemaks (vahe 10,8%). Samuti arvavad küsitlusele eelnenud aasta jooksul ülikooliga liitunud, et juht leiab rohkem võimalusi üksuse arenda-

miseks (vahe 7,8%), tajuvad rohkem tunnustamist (vahe 7,6%) ja kaasamist (vahe 6,7%) ning on kokkuvõttes oma tööga rohkem rahul (vahe 7%). Erinevused lühema ning pikema staažirühma töörahuloludimensioonides on välja joonistunud varasemateski küsitlustulemuste analüüsid.

On üsna ootuspärane, et uued töötajad saavad staažikamatest kolleegidest enam tähelepanu. Võimalik, et uute töötajate positiivsemat töökeskkonna tajumist selgitab osaliselt vajadus endale oma töökoha vahetust veenvamalt põhjendada. «Inimesed sageli õigustavad endale tööletuleku otsust, sest nad on ju vanast töökohast loobunud millegi uue ja vanast parema kasuks,» arvas Valge.

Juhtimistegevuse vallas ootavad inimesed rohkem tunnustust (langus 2,6%), tagasisidet (langus

2,9%) ja suuremat probleemi-lahenduse valmidust (langus 3%). Enim on kasvanud üksuse tasandil otsustamisse kaasatuse tunnetamine (kasv 5%), selle võrra on avatumat töökultuuri rohkem. Kommentaaridest tuli välja, et töötajad on kaasamise määraga sageli rahul ning tundub, et siin on leitud hea tasakaal. «Paljud inimesed ei ootagi, et kõiges arvamust küsitakse, juht teavitab-kaasab, küsib nõu piisavalt ega koorma töötajat asjatult informatsiooniga üle,» ütles Raivo Valk.

Töötajate üheks murekohaks on tõsiasi, et oma tööle ei saada juhi poolt piisavalt tagasisidet. Üldiselt saadakse tagasisidet sihtrühmalt, kelle heaks töötatakse või kolleegidelt. Vähene tagasiside on pahatihti märgiks, et kõik on korras, sest tublidust võetakse enesestmõistetavana. «Hea töö ongi tavapärane, kui teed veel paremini, siis keegi ei tötta kiitma, aga kui laskud sellest standardist korraks allapoole, siis ollakse kiired küsima, et mis nüüd juhtus,» rääkis Valk.

PALK

Selle teema suhtes oldi kõige kriitilisemad. Võrreldes Suurbritannia küsitlusega, kus rahulolu palgaga väljendas 60,8% vastanute, on Tartu ülikool pisut maas (53,1%). Akadeemilistest töötajatest oli palgaga rahul 51,9%, mitteakadeemilistest töötajatest 54,4%. Loodetavasti tõuseb rahulolu palgaga tänavuse aasta lõpuks, sest käesolevast kuust alates tõusid ülikoolis palgaastmete miinimummäärad 15%.

Eesti- ja ingliskeelsete (vastavalt 1 090 ja 35 vastajat) töötajate vastuste võrdluses ilmnasid mõned olulised erinevused.

Välistöötajad hindavad kõrgemaks nii oma palga õiglust (vahe 21,9%) kui ka tagasiside saamist (vahe 15,5%). Samuti tajuvad välistöötajad suuremat kaasamist (vahe 10,1%) ja tunnustamist (vahe 9,2%) ning peavad oma tööruumi ja füüsilist töökeskkonda paremaks (vahe 9,2%). Kas tulemused viitavad sellele, et juhid pööravad välistöötajatele mõnevõrra rohkem tähelepanu? Samas on sagedasemast suhtlemisest abi kohanemise toetamisel ja paremal orienteerumisel valdavalt mitteingliskeelses kultuuriruumis.

TARTU ÜLIKOO

Ilmnes, et mõnes üksuses on probleeme inimeste tervisekontrolli saatmisega. See on aga seadusest tulenevalt kohustuslik. «Tervise eest tuleb hoolitseda ja selleks peab juht võimaluse leidma. Kui töötaja tervis on halb, siis kuidas ta tööd teeb?» küsis Valge. Sestap võiksid ülikool ja üksuste juhid leida võimalusi sportliku ja tervisliku eluviisi paremaks toetamiseks, innustada oma meeskonnaliikmeid ülikooli spordipäevadel osalema, toetada töötajate tervisesporti või muid sportlikke algatusi oma üksuses. Huvitunutel tasub külastada ülikooli siseveebi, kus on kirjas spordiklubide soodustused TÜ töötajatele.

Ülikoolile tulnud tagasiside analüüsist tõusis esile ka rahvus- ja teadusülikooli teema. Töötajad ei tea, mis saab: kas kaks suunda lähevad paralleelselt edasi, need hoopis põimuvad või koguni kaob üks nendest suundadest. Reformid ja muutused väsitavad inimesi ja mõjuvad töemotivatsioonile kehvasti.

Kolm töötajat neljast (74,4%)

peab ülikooli töötajatest hoolivaks organisatsiooniks. Madalamate hinnangute taustaks on üldjuhul rahulolematust palgaga, sportimisvõimaluste ning juhi suhtumisega. Ülikoolil on oluline vältida «valiva hoolimise sündroomi teket» kus teatud üksustel või inimestel on oluliselt kehvem juurdepääs võimalustele, mis kujundavad hoolivuse hinnangut, nagu näiteks enesetäiendusvõimalused jm hüved, mida ülikool oma töötajatele pakub.

Kokkuvõtvalt kinnitavad küsitluse tulemused, et valdavalt on ülikooli üksustes tööõhkkond positiivne ja stimuleeriv ning füüsilise töökeskkonna parameetrid (ruumid, töövahendid) tööd toetavad, mis peegelduvad üksikväidetele antud vastustes ning ka kõrges üldrahulolu skooris. Oma tööga on kokkuvõttes rahul 92,2% töötajatest.

Arenguruumi on eelkõige igapäevases juhtimises, nagu tagasiside andmine, kaasamine ja tunnustamine, millega pole rahul peaaegu iga neljas ülikooli töötaja. Jätakuvalt eristub teisest tulemustest oma suhteliselt madala tasemega palga õiglusele antud hinnang, mis on jäänud möödunud aastaga samale tasemele. Oma palka ei pea õiglaseks 41,2% töötajatest.

Raivo Valk rõhutab, et tegu pole lihtsalt küsitlusega, vaid eesmärk on luua keskkond, kus juhid saaksid töötajatelt tagasisidet. «Mida rohkem kommentaare, seda parem – see aitab juhil vastuseid paremini mõista,» ütles ta.

Möödunud aastaga võrreldes muutub tänavu see, et küsitlus viiakse läbi detsembri esimesel nädalal. See võimaldab juhtidel paljud aspektid tulemusvestlustes töötajatega läbi arutada. ¹¹

Eestlaste ülekaalulisus jõuab maailmale järele

Foto: Alexander Savchuk / Panther Media / Scanpix

Eestis on rasvunud inimesi seni arvatust rohkem, leidis ülekaalulisust ja sellega seostuvat haigust metaboolset sündroomi uurinud endokrinoloog Triin Eglit.

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

Meditsiiniteadlaste publikatsioonidesse on üsna veendunult juurdunud rasvumise nimetamine «epideemiaks». Aastatel 1980–2008 rasvumine maailmas praktiliselt kahekordistus. Maailma tervishoiuorganisatsiooni andmeil olid 2008. aastal enam kui kolmandik maailma 20aastasest ja vanematest ülekaalulised ning kümnendik rasvunud.

Tervise arengu instituut uuris 2008. aastal postiküsitluse abil ka Eesti elanike hinnanguid oma kehakaalule, ning määratles rasvumise siinseks levimuseks 18%. TÜ kliinikumi endokrinoloog Triin Eglit läks oma hiljuti kaitstud doktoritöös nii metoodiliselt kui ka sisuliselt kaugemale: rasvumise, sellega seonduva haiguse metaboolse sündroomi ja glükoosiregulatsiooni häire levimust vaadeldi kolme Eesti maakonna ja ligi 500 uuritava näitel.

2008–2009. aastate rahvastiku ristlõiget peegeldav uurimus on esimene omasugune. Rangem meetod tõstis rasvumise kaalutud levimuse 32 protsendini. See on tublisti kõrgem maailma keskmisest, ent joonistab sarnase pildi võrdluses kümnekonna teise Euroopa riigiga, lähinaabritega võrreldes on üsna sarnane pilt ka näiteks Lätis.

Teisisõnu, Eestis eelistatud

soovmõte – et rasvumine on haigus, mis meie aladelt millegi pärast ja «kuidagi» mööda on läinud – tuleb nähtavasti siiski aina ametlikumalt ümber lükata.

«HEA» HORMOONI NAPPUS

Egliti uurimistöö täpsem kese oli rasvumise, metaboolse sündroomi ja glükoosiregulatsiooni häirete võimalik seotus kõrgmolekulaarse adiponektiini tasemega organismis.

Adiponektiin on üks rasvkoest toodetavatest «headest», organismi kaitsvatest hormoonidest, mis võitleb põletike ning insuliini (kõhunäärme poolt eritatava veresuhkru taset langetava hormooni) vastupanuvõimega. Kui kehakaal tõuseb liiga suureks, hakkab kõrgmolekulaarse adiponektiini tase inimese organismis langema: rasvarakud suurenevad, hormonaalne tasakaal häirub, rohkem toodetakse «halb» hormoone, mis suurendavad krooniliste põletike, aga ka toitumuslike haiguste tekkimise ohtu.

Nii toimib kõrgmolekulaarne adiponektiin omamoodi näidikuks, mille taseme muutus aitab tervisehäireid mõneti ette näha.

Eglit avastas aga, et see n-ö mõõdik võib toimida ka soopõhise eristajana. Varasemate uuringute põhjal on teada, et

«Osa kirjandust arutleb selle üle, et praegune normaalne kehamassiindeks ei olegi enam ülekaaluliste enda arvates norm. Uueks normiks on kahjuks saamas see, et inimesed ongi pigem ülekaalulised.» - Triin Eglit

arvatavasti suurema testosterooni tootlikkuse mõjul on meeste adiponektiinitase loomupäraselt madalam kui naistel. Ent Eesti naispatsientide puhul näis adiponektiinitaseme langus olevat metaboolse sündroomiga tugevalt seotud kui meestel.

Eglit rõhutab siiski, et uuring on rahvastikupõhine, laborikatsed ei tehtud. «Ei saa kinnitada, et see näitaks eri mehhanisme, mille kaudu adiponektiin häirete tekkimist mõjutab,» ütleb ta. «Aga neid soospetsiifilisi mehhanisme võiks kindlasti edasi uurida.»

«TERVED» JA «HAIGED» RASVUNUD

Rasvkoest toodetavad hormoonid on viimase paari aastakümne teaduse leiud: söögiisu kahanemise leptiin avastati hiirtel 1994, adiponektiin 1996, näiteks kolesteroolitaset tõstev resistiin aga 2001. aastal. See on kõikuma löönud senise paradigma rasvkoest kui ennekõike passiivsest energiereservuaarist, mis talletab organismile varuaineid ning hoiab soojust. Praegu peetakse rasvkude kogu organismi jaoks väga oluliseks endokriinorganiks.

Siiski ei ole kehakaalu kasv kõigile ühtviisi ohtlik: eri hinnangutel on tõsiselt rasvunud hulgas kuni neljandik inimesi, kelle adiponektiini tase on võrdne normaalse kehamassi indeksiga isikute sama näitajaga ja neil ei esine insuliinresistentsust ega teisi metaboolseid häireid. Neid nimetatakse «metaboolselt terveteks» või ka «normaalseteks» rasvunuteks.

Siiski on n-ö normaalseid rasvunuid alles vähe uuritud ja senini puuduvad ka ühtsed kriteeriumid metaboolselt tervete

rasvunute defineerimiseks, viitab Eglit doktoritöös. Rasvumine on siiski tugevalt seotud metaboolse sündroomi kujunemisega ja selle keeruka patoloogiaga haiguse peamiseks mõjuriks peetakse just kõhupiirkonna rasvumisega kaasnevat insuliinresistentsust. Samas võib aga sündroom esineda ka normaalse kehamassindeksiga inimestel, ning teiselt poolt ei ole kõik metaboolse sündroomiga isikud insuliinresistentsed – seega on metaboolse sündroomi patogenees keeruline ja ei ole veel päris selge, viitab Eglit.

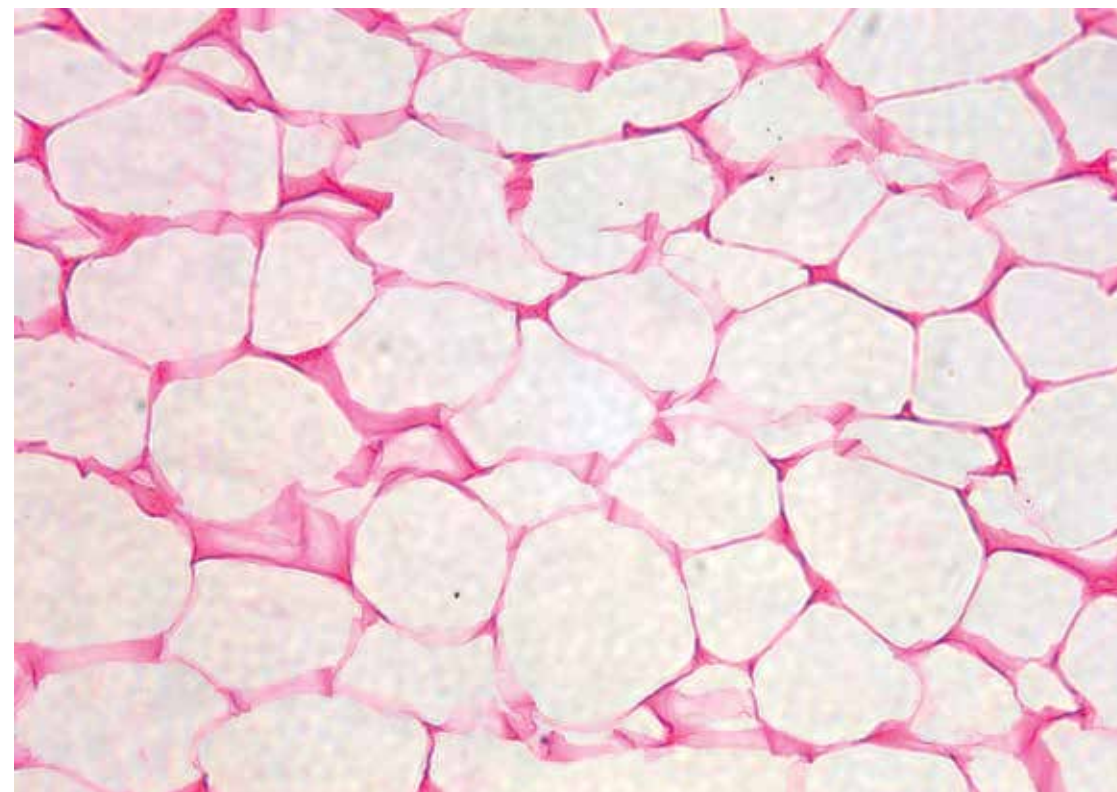
«Uuemates publikatsioonides on metaboolse sündroomi patogeneesi väga tugevalt lülitatud ka rasvkoe hormoonid,» lisab ta.

Egliti töös kasutatud Eesti valimi puhul esines insuliinresistentsust ligi kahel kolmandikul metaboolse sündroomi all kannatajatest ning veidi enam kui kümnendikul tervetest rasvunutest.

«Päris niimoodi ei saa öelda, et kui on metaboolselt terve rasvunu, siis jumal temaga, las kaal kasvab. Kõrge kehakaal on ikkagi risk paljudele haigustele,» jätkab Eglit. «Geneetiline foon on muidugi tähtis – ikka teame inimesi, kes söövad kõike, väga palju ei liigu, aga püsivad vabalt normaalkaalul –, aga geene ei saa ka üle tähtsustada. Viimase kahekümne aasta kiire rasvumise tõus viitab ikkagi, et keskkonnal on siin suur roll. Seega, rasvumise puhul on tegemist geneetiliste faktorite ja keskkonna koosmõjudega.»

INDEKSITE PIIRATUS

Ka metaboolse sündroomiga seotud tervisenäitajate endi normid ei ole päris üheselt paigas. Näiteks glükoosiregulatsiooni

«Valge» rasvkude. Inimesel on kahte tüüpi rasvarakke: «valged» salvestavad energiat ja polsterdavad siseorganeid (sh keskkoha ja reisi), «pruunid» loovad n-ö valget rasva põletades kehasoojust. Väikelastel on pruuni rasvkohe hulk tunduvalt suurem, täiskasvanutel see väheneb.

Foto: Henry Ford Community College

häire osas on lääneriikides kasutuses nii WHO määratlus kui ka sellest veidi rangemad Ameerika diabeedi assotsiatsiooni (ADA) kriteeriumid. Ehk: ameeriklased defineerivad haigeks oluliselt rohkem isikuid.

«Ühest küljest paneb see inimesed võimalikult vara oma terviseriskidega tegelema,» arutleb Eglit. «Teisest küljest on see ühiskonnale ka koormus, lisakulu, ja inimesele endale justkui märgistus: ta on haige. Selle häire norme on nii- ja naapidi kaalutud, ja WHO on ikkagi jäänud enda leebemate kriteeriumide juurde.»

Ka Eestis kasutatakse glükoosiregulatsiooni häirete diagnoosimiseks WHO kriteeriume.

Samuti on poleemika keha-

massi indeksi (KMI, inimese kaal jagatud tema pikkuse ruuduga sentimeetrites) normide ümber. WHO käibel olevate normide järgi algab ülekaal kehamassiindeksist 25, rasvumine 30 juures – samas aga pakkus organisatsioon ise juba 2004. aastal välja normide mõningase alandamise asiaatide puhul. Selle põhjenduseks on «kollase rassi» üksjagu suurem keha loomupärane rasvasisaldus. Teisisõnu, läänemaailma normide järgimine tähendaks asiaatidele suuremat terviseriski.

Analüütilisi kinnitusi asiaatide säärase füsioloogiliste eripärade kohta ei ole seni ilmunud kuigi palju. Ent näiteks möödunud aasta detsembris ajakirjas PLOS One avaldatud uurimuses leidsid

Hollandi teadlased (de Wilde jt 2013), et 1970ndate keskel Haagis – heaoluühiskonnas, aga enne rasvumisepeideemiat – sündinud Surinami juurtega laste kehamassi indeks oli tõepoolest sarnane hiljuti Indias mõõdetud võrdlusgrupiga. Uurijad soovitasid WHO ülekaalu ja rasvumise norme asiaatide puhul madaldada vähemalt 23 ja 27,5, indialaste puhul aga 23 ja 25ni – ehk indialased näikse selle põhjal juba «rasvuvate» seal, kus lääne mõdikute järgi algab «ülekaal».

Palju on viidatud kehamassiindeksi kui mõõdiku piiratusele: see ei võta arvesse inimkeha koostist ega ka selle vanuselist muutumist. De Wilde jt osundavad lisaks sellele, et WHO

praegused normid tuginevad jõukamates ning hea tervise juures ühiskondades tehtud uuringutele – mis ühtlasi viidi läbi enne rasvumisepepidemia algust.

«KMI normide üle on erialaringkondades palju diskuteeritud, aga neid rahvastikuspetsiifilisi kriteeriume pole veel päris täpselt välja töötatud,» ütleb ka Eglit.

Samas, de Wilde jt artikli lainel jätkates: kehamassiindeksile uute piiride seadmine pole nende järgi metoodiliselt ka kuigi lihtne, kuna ka spektri teise otsa – kõhnuse – määramisel jääda peamiselt oletuslikuks. Samas leiti, et seda «oletuslikku» kõhnust esineb Hollandi Surinami lastel ebaproportsionaalselt palju. Uurijad pakuvad, et selle tingis just keha kõrge rasvasisalduse täheldamine madala kehamassiindeksi juures – ehk paljud statistiliselt «alakaalulised» lapsed on lihtsalt valesti määratletud. Sarnasele tulemusle viidatakse ka hiljutise Sri Lanka uuringu põhjal: enamik lapsi, kes määratleti alakaalulise-

na, omasid tegelikult normaalset või isegi mõnevõrra kõrget keharasva protsenti.

Teisisonu, kui asiaatide rasvumisse sekkub globaalseid norme arvestav meditsiin mõnevõrra hilja, siis nende liigsesse kõhnusesse võidakse sekkuda omakorda liiga vara, viitavad uurijad.

ÜLEKAALULISUS KUI UUS NORM

Mida arvab Eglit rasvumise käsitlemisest epideemilisena?

«Ilmselt on selles ka emotsionaalne komponent. Epideemiaga tahetakse rõhutada probleemi suurust ja rasvumise leviku kasv on tõesti globaalne probleem,» arutleb ta. «Samas osa kirjandust arutleb selle üle, et praegune normaalne kehamassiindeks ei olegi enam ülekaaluliste endi arvates norm. Uueks normiks on kahjuks saamas see, et inimesed ongi pigem ülekaalulised.»

Eluviisi ja toidu (palju poolfabrikaate, pakenditest toidu sisse imbuv keemia jmt) kõrval on julgema hüpoteesid rasvumis-

epideemiat servapidi sidunud koguni globaalse soojenemisega.

«Kasutatakse konditsioneerit, et temperatuurid ühtlasemana hoida. Suvel teeme jahedaks, talvel kütame soojaks – organismil on hästi mugav, sooja hoidmiseks ei ole vaja energiat kulutada,» räägib Eglit.

Kaalulanguse-teemalisi teemänge peab Eglit ideena kiiduväärseks, ent metoodiliselt mõnevõrra äärmuslikuks, kuna enamasti hoogustatakse liiga kiiret kaalulangust. Poliitilised ideed «paksude maksustamisest» näiteks lennukites näivad talle aga ülekohtusena.

«See tundub ka ikkagi natuke ekstreemne,» mõtiskleb Eglit. «Inimesi peaks ikka teistmoodi motiveerima, nende teadlikkust tõstma, mitte hakkama neid kohe karistama. Ilmselt on ülekaaluline inimene ka ise õnnetu – eriti arvestades, et rasvumine on ikkagi haigus. Me ei karista ju teisi haigeid mingi maksuga.»

Ennekõike tuleks inimesi rasvumise ja metaboolse sündroomi osas rahulikult ja põhjalikult informeerida, leiab ta. ¹⁰

Triin Eglit uuris Eesti rahvastiku soolisele ja vanusele struktuurile vastanud juhuvalimi põhjal ligi 500 Viljandi-, Põlva- ja Tartu-maa täiskasvanut aastatel 2008–2009. Mõõtmiste ja küsitluste põhjal selgus, et:

- Rasvumise kaalutud levimus oli 32%. Samas suurusjärgus Euroopa keskmisega, olulise soolise erisusega.
- Glükoosiregulatsiooni häire esines 20% uuritavatel. Seejuures diabeedi levimus (7%) oli samuti Euroopa keskmine ning

sugude lõikes sarnane.

Diabeedijuhtudest peaaegu pooled olid varem diagnoosimata.

- Metaboolse sündroomi kaalutud levimus oli 26%, jäädes Euroopa keskmisele õige pisut alla. Vanusega suurenes see oluliselt ning esines noorematel meestel kaks korda rohkem kui naistel.
- Insuliinresistentsus esines metaboolse sündroomiga uuritavatel viis korda sagedamini kui metaboolset tervetel. Ilmnes, et metaboolse sündroomi

diagnoosimine aitab varakult hinnata südame- ja veresoonkonnahaiguste riski.

- Metaboolseid häireid ei esinenud kolmandikul uuritavatest. Rasvunute oli metaboolset tervete osakaal 12%.

Töö viidi läbi TÜ sisekliinikus professor Margus Lemberi ja Eesti üheks hinnatuimaks diabeedispetsialistiks peetud varalahkunud Tarvo Rajasalu (1969–2012) juhendamisel.

Helluse bakter jõudis meditsiini

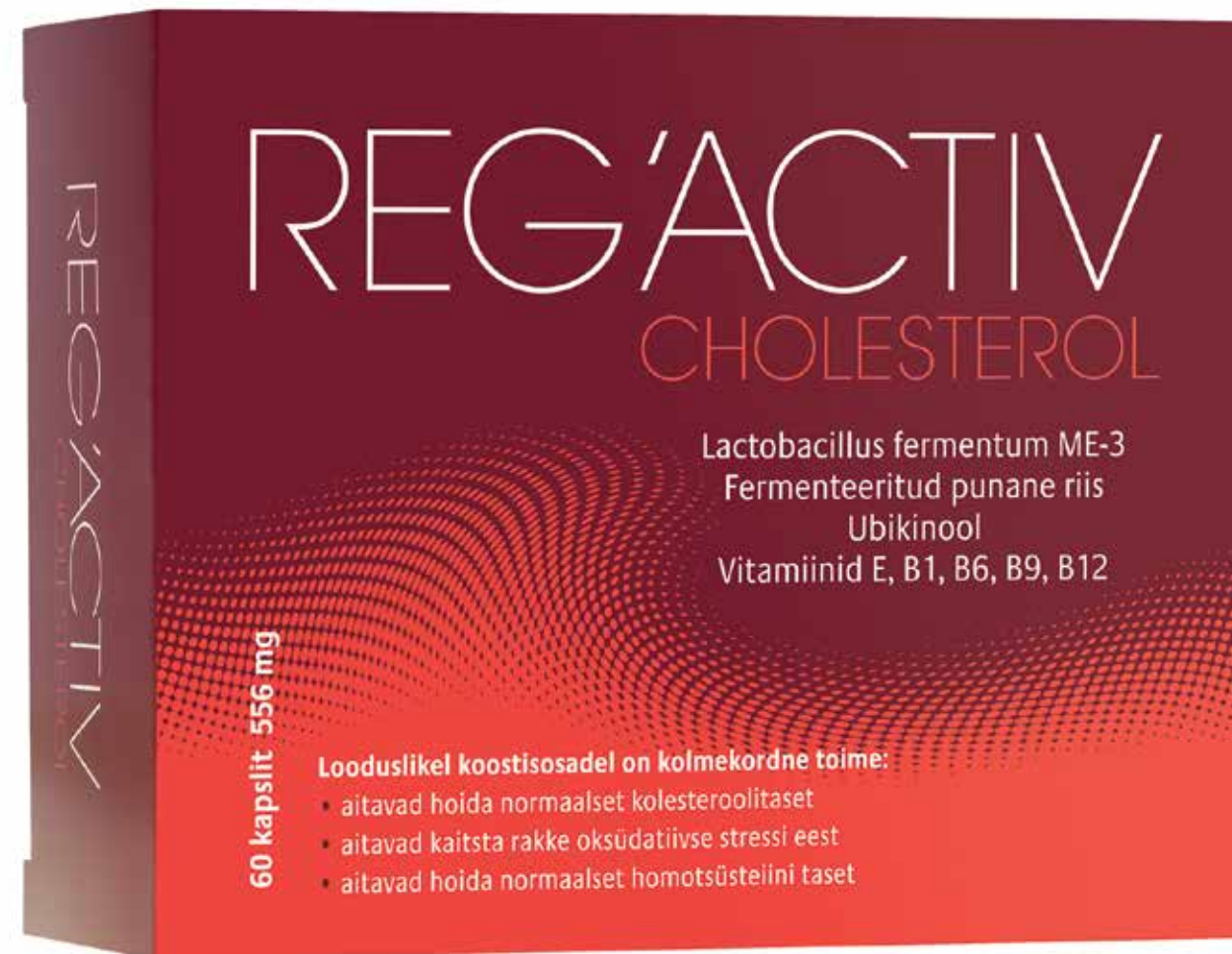

Foto: VF Bioscience sarl

Kui Tartu ülikooli teadlased avastasid 1995. aastal piimhappebakteri *Lactobacillus fermentum* ME-3, lootsid nad, et sellele leitakse tulevikus ka meditsiiniline rakendus. Nüüd on nn Helluse bakter Prantsusmaal toodetava toidulisandi üks põhikomponentidest.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Helluse bakterist on aktiivselt räägitud alates ajast, mil TÜ teadlaste avastatud bakter jõudis Vana-Kuuste piimaühistu Tervisejuustus ja hiljem Tere piimatoodete sarjas «Hellus» Eesti tarbijateni.

Kohaliku ravimitööstuse esindajatega peeti läbirääkimisi, kuid eri põhjustel konkreetsete kokkulepeteni ei jõutud. Tallinna farmaatsiatehasega saadi valmis ME-3 kapslite proovipartii, millega edukalt katseid tehti, kuid tehas läks pankrotti ja tootearendus jäi seisma.

2012. aasta maikuus võttis tartlastega ühendust aga Prantsuse ettevõtte VF Bioscience, mis ot- sis koostööpartnerit, kellel oleks välja pakkuda hästi kirjeldatud probiootiline bakter ning soov ja võimekus ühiseks arendustööks toidulisandite väljatöötamisel.

Bakteri ühe avastaja, emeriitprofessor Marika Mikelsaare sõnul ei oleks töögrupp ise nii kaugelt välismaalt partnerit otsida osanud. «Ettevõtte teadus- ja arendusala direktor Marc Frémont kirjutas mulle, ja küsis, kuidas seis on, kas oleme uusi teadusandmeid saanud. Meie olime just värskest lõpetanud ühe inimuuringu ME-3 piimatootega ja juba paar nädalat hiljem tutvustasime prantslastele siin Tartus koos professor Mihkel Zilmeriga meie uusi teadusfakte.»

Mikelsaare ja Zilmeri juhitud teadusgrupi ning prantslaste ühise töö tulemusena jõuti toidulisandi lõpliku koostise ja vormini ning sõlmiti ka litsentsileping ülikooliga, mille üle Mikelsaarel on väga hea meel.

«Asjad on väga hästi arene-

REG'ACTIV CHOLESTEROL

Reg'Activ Cholesterol on Prantsuse firma VF Bioscience loodud uudne toidulisand, mis aitab normaliseerida kolesterooli taset ning vähendada veresoonkonna haiguste riski. Olulise komponendina sisaldab Reg'Activ Cholesterol TÜ teadlaste avastatud probiootilist bakterit *Lactobacillus fermentum* ME-3. Reg'Activ Cholesterol sisaldab standardiseeritud punase riisi ekstrakti Monacolin K, mis aitab säilitada normaalset kolesterooli taset.

- E-vitamiin ja koensüümi Q10 aktiivne vorm ubikinool aitavad kaitsta rakke oksüdatiivse stressi eest. Vitamiinid B6, B9 ja B12 aitavad hoida normaalset homotsüsteiini taset. Vitamiin B1 aitab kaasa normaalsele südamefunktsioonile ja normaalsele energiavahetusele.
- Piimhappebakter *Lactobacillus fermentum* ME-3 on patenteeritud piimhappebakter, mis aitab muuhulgas tõsta glutatiooni taset. Tsüsteiin on glutatiooni komponent, mis on tugev antioksüdant.
- Reg'Activ Cholesterol peamised koostisosad on looduslikku päritolu ja ei ole keemiliselt sünteetised. Punane riis on saadud valge riisi kääritamisel. *Lactobacillus fermentum* ME-3 on elus, inimese organismile omane piimhappebakter. Ubikinool on saadud kääritamisel pärmiga, mitte keemilise sünteesi teel.

nud. Täitus ammune unistus, et heasoovlik bakter jõuaks peale toitude ka apteegikaubaks ja saaks eesti arstkonna kasutusse,» ütles Mikelsaar ja lisas, et töögrupp loodab preparaadiga maailmaturule jõuda.

KOLESTEROOL NORMIS

Kapslite kujul toodetav toidulisand Reg'Activ Cholesterol sai Belgia tervishoiuministeeriumilt müügiloo juba mullu augustis. See sisaldab piimhappebakterit ME-3, vitamiine ja teisi funktsionaalseid toimeaineid. Toote põhikoostisained on looduslikud ega ole saadud keemilise sünteesi teel.

«Kapsel on mõeldud kasutamiseks inimestele, kellel on hüperkolesteroleemia ehk neile, kel on veres normist kõrgem koleste-

rooli ja triglütseriidide sisaldus,» rääkis TÜ intellektuaalomandi peaspetsialist Jane Saatre.

Kõrge kolesteroolitase on oluline riskifaktor, mis võib põhjustada mitmeid südame- ja veresoonkonna haigusi. Selliste probleemidega on maailmas palju inimesi. Hinnanguliselt on kolesterooliga probleeme igal viiendal inimesel nii näiteks USA-s kui ka Eestis.

Kui inimesel on kolesteroolitase kehtvalt üle normväärtuse, otsitakse selle taseme langetamiseks ja võimalusel normaliseerimiseks kõiki võimalusi. Väga tähtsad on tervislik eluviis ja toitumine ning füüsiline aktiivsus. Kui kolesterooli hulk veres on liiga kõrge, jääb sellest aga väheks ning kolesteroolitaseme normaliseerimiseks ja vaevuste leevendamiseks tuleb

kasutada teaduspõhiseid lisaaineid.

Saatre sõnul on kapslil hüperkolesteroleemia puhul kolesterooli langetav toime, seega on sellised tooted oluline abivahend kõrge kolesteroolitasemega inimeste jaoks. Samas puuduvad sellel vastavate ravimitega mõnikord kaasnevad kõrvaltoimed. «Uuringud on tõestanud, et kapslil on peale lipiidide ainevahetuse reguleerimise ka mitmeid teisi soodsaid toimeid krooniliste põletikuliste ja infektsioonihai- guste riskifaktorite vähendamiseks. Piimhappebakter ME-3 on andnud toidulisandile olulise lisaväärtuse,» lisas Saatre.

TÄIENDAVAD UURINGUD

Piimhappebakter ME-3 on inimpäritolu ning Euroopa toiduohutusamet EFSA tunnustas ka bakteri piisavat kirjeldust ja mitmekülgset uurimist. Samas tekitas küsimusi piimatööstus- ettevõtte Tere taotlus heaks kiita ka bakterit sisaldavate «Helluse» sarja toodete antibakteriaalne toime, millele ei leitud 2011. aastal piisavalt tõendeid.

Hiljuti kaitses Kai Truusalu doktoritöö *Lactobacillus fermentum* ME-3 sobivusest raskekujulise salmonelloosi ravis koos antibiootikumiga. Loodetavasti aitab ka see EFSA spetsialiste veenda.

Saatre rääkis, et viimastel aastatel on tehtud suuremahulisi uuringuid, et oleks uuesti võimalik ME-3 sisaldavatele toodetele terviseväidet taotleda. Tulemused on seni väga lootustandvad ning üks esimesi ettekandeid uutest uuringutest kapslite toime kohta peaks toimuma juba maikuus Vitafood konverentsil Genfis.

«Toidulisand Reg'Activ kasutab EFSA poolt lubatud terviseväited, mis on antud teistele põhilistele toimeainetele nagu näiteks punane riis, vitamiinid ja Q10,» selgitas Saatre ja lisas, et kuna ME-3 on inimorganismile omane ja ohutu, on selle turustamine terviseväiteid omavas toidulisandis lubatud.

Prantslased valisid *Lactobacillus fermentum* ME-3 oma toidulisandisse just selle tõttu, et uuringutulemuste näitel võimendab ME-3 teiste põhikompo-

nentide mõju ja annab ka sama eesmärgi toetavaid efekte.

POEST APTEEGILETILE

1995. aastal avastatud probiootilist piimhappebakterit ME-3 on AS Tere «Helluse» tootesarja jogurtites ja kefiirides Tartu ülikooli litsentsi alusel kasutatud juba alates 2003. aastast. Viis aastat hiljem andis TÜ Terele õiguse ME-3 kasutada piimatoodete valmistamiseks ja bakterit sisaldavate piimatoodete müümiseks Soomes, Rootsis, Lätis, Leedus, Venemaal ja Austrias.

Sama bakteritüve kasutamiseks on Tartu ülikoolilt saanud litsentsi ka kaks Soome ettevõtet. Esimene välisriigi tootja, kes võis bakterit *Lactobacillus fermentum* ME-3 kasutada, oli Soome ettevõtte Osuskuunta Maitokolmio tootega «Namis».

Tänu prantslastele on ME-3 jõudnud ka apteegilettidele. Prantsusmaal on Reg'Activ Cholesterol toidulisand olnud müügis selle aasta algusest saadik. Veebruaril lõpetas alates saab seda osta ka Eestis, näiteks Tartu Ülikooli Kesklinna apteekidest. ¹⁰

ME-3 aitab organismil hästi töötada

Probiootiline piimhappebakter *Lactobacillus fermentum* ME-3 on tugevate antioksüdatiivsete omadustega. Inimeste ainevahetuses tekib rohkelt vabu radikaale, mis on vajalikud organismi normaalseks talituseks. Kui vabu radikaale tekib aga liiga palju, hakkavad need hoopis keha kahjustama.

Üleliigsed vabad radikaalid põhjustavad muuhulgas enneaegset vananemist ja veresoonte

lupjumist. Siin on väga palju kasu antioksüdantidest, mis pidurdavad radikaalide teket ja muudavad neid kahjutuks. ME-3 surub alla veresoonte vananemist ja vähendab ateroskleroosi riski.

Lactobacillus fermentum ME-3 tegutseb väga aktiivselt mitmesuguste sooleinfektsioonide tekitajate vastu. Koos antimikroobsete kinoonidega väldib ME-3 näiteks salmonellade kandluse teket ja ME-3 sisaldavad

tooted suurendavad organismi loomulikku vastupanuvõimet ka mitmetele teistele seedeinfektsioonide tekitajatele.

ME-3 sisaldavad tooted soodustavad ja kiirendavad seedimist, kuna probiootiline piimhappebakter aitab paremini toitaineid lõhustada. ME-3 piimhappebaktereid sisaldavad tooted aitavad mitmekesiselt toidulauda ning toetada organismi võitluses kahjulike bakterite ja viirustega.

Lehitsemas Tartu kunsti- maailma fotoalbumit

Igal tudengipõlvkonnal on Tartus oma baar, kodukohvik, klubi ning miks mitte ka oma galerii. Äsja Tartu kunstimuuseumis avatud näitust «Kampsunid ja Kostabid. Tartu näitusepaigad 1990–2014» võib pidada pilguheitmiseks läinud kümnenditele.

Keiu Telve

Etnoloogia ja folkloristika 2. aasta magistrant

See on otsekui kunstimaailma fotoalbumi vaatamine koos kommentaaride, kõrvalepõigete ja suveniiridega. Seda kõike on nii palju, et tundub, et ka üha uuesti tagasi minnes jääb midagi kahe silma vahele. Võib-olla räägib see fotoalbum, nagu enamik pildiraamatuid ikka, kõige rohkem omanikule ja pildidel olevatele inimestele.

Näituse kuraator, 2013. aastal TÜ ajaloo eriala lõpetanud Triin Tulgiste eristab näituse voldikus kostabeid ehk lääne galeriide

toimimisloogikat järgivaid galeriisid ning kampsuneid, kes on tema käsitluses selgelt defineeritud kohaliku vaimu kandjad. Mõlemad jõujooned jooksevad näituselt läbi nii metafoorina kui ka otseses tähenduses. 1992. aastal Sinimandria galeriis toimunud Kalev-Mark Kostabi näitus oli juba avamishetkel sümbol, mis jäi kõlama läbi kümnendi ning paistab ka rohkem kui 20 aastat hiljem särava hetkena. Kampsunite kujund on see-eest natuke ahistav, liialt kodukootud ning lodev nende aktivistide kohta, kes näitusel suunda annavad.

«Kampsunid ja Kostabid» on mitmes mõttes reaktsioon praegu Tartu kunstimaailmas toimuvale. Kunstimuuseumis avatud näituse taustal paistavad Y-galerii endise asupaiga sulgemine, Peeter Alliku lahkumine Kursi koolkonnast ja sellest teatamine Facebook'i vahendusel, Tartu kunstimuuseumiga seotud arutelud jne. Arhiveerimisvormide ning galeriipindade muutumise üle mõtisklemine tundub igati ajakohane ning näitus tööpoolest paneb mõtlema Tartu kunsti-
maastiku üle nii minevikulisel kui ka tulevikusuunal.

Tulgiste pakub alternatiivse viisi Eesti kaasaegse kunstimaailma

tekkeloo rääkimiseks. Galeeriide ja näitusepindade käsitluse näol tuleb hästi esile periood, mil väljuti nõukogude riiklikult suunatud süsteemist, kuidas kohanduti lääne galeriipõhise kunsti eksponeerimisega ning hakkama saadi kohalikele võimalustele vastavalt. Idee-elamusi on sealjuures mitmeid: Sinimandria galerii pilet maksis 1992. aastal lapsele 50 senti, täiskasvanule kroon; esimesed müüginäitused Tartus osteti peaaegu tühjaks, sest rublaaja lõpus arvati, et kunst on hea investeerimisvõimalus; Sebra galerii ruumid ehitati üles võlgade ja entusiasmi peal.

Tartu galeriipindade lugu ei ole lineaarne narratiiv. Selles on katkestusi, kohandumisi, vastuolusid ning väga palju töid ja inimesi. Kevadine näitus toob need korra uuesti ekspositsioonis alla, paneb ritta ja kommenteerib tagasivaatava pilguga. «Kampsunid ja Kostabid» on näitus, mille iga järgmine konkreetsele galeriile või näitusepaigale pühendatud sein muutub omamoodi kihiks, mis asetub eelmiste samasuguste peale, samal ajal jäädes ka iseseisvalt eristuvaks tähenduslikuks üksuseks.

Vorm, mida näitusekülastajale pakutakse, on kollaaž. Seinapin-

du täidavad paljudatud ajaleheväljavõtted, fotod, külalisteraamatud, omakorda saadavad seda videointervjuudena galeristide, kunstnike, korraldajate kommentaarid. Rohkemaks kui vaid Tartu kunstimaailma ühe etapi detailseks kronoloogiaks muudavad näituse sümboltäendusga tööd. Need samad taiesed, millest on palju räägitud, käivad korduvalt läbi intervjuudest ning jäävad silma fotodel, on samas näitusesaalis, nende reaalses olemasolus võib igaüks ise veenduda. Ly Lestbergi aktifotod, Kiwa kipsbüsti näituselt «Lollipopi Fiktsioon», Kostabi tüüpkujud – juba nende teoste taasavastamise võimalus on põhjus, miks tasub näitust vaatama minna.

«Kampsunid ja Kostabid» on rohkem kui kunstinäitus. See on

näitus Tartu linnast, selle inimestest, lähiajaloost ja mõttemallidest ning vahest kõige rohkem muutustest. Hästi tuleb see esile näiteks Illegardi näitel – publi, mis oli enne seda kultuuriklubi, galerii-klubi, fotokelder. Eri tähendusväljad ja kujundimuutused läbi aja tekitavad kummasust. Niivõrd tugev emotsioon näituse alguses paneb otsima üha järgmisi paralleele endise ja praeguse vahel. Mis on jäänud samaks? Mis on kadunud? Paratamatult tekivad küsimused, milline märk jääb äsja lõppenud Y-galerii etapist. Kuidas vaadatakse neid ruume aastate pärast tagasivaatelistes perspektiivis ja kui kiiresti kaob tartlaste mälestus Ülikooli ja Küttri nurgal asetsenud galeriist.

Näitus vajab süvenemist ja

aega. Eksponeeritud materjali on palju: sajad fotod, kümned ja kümned ajaleheväljalõiked, videointervjuud ja palju muud nõuavad külastaja tähelepanu. Töenäoliselt on nii, et mida lähemalt sellel ajaperioodil on olnud Tartu kunstiga seotud, seda kergemini haaratavam ja nostalgilisem on külastuskogemus. Võõrale pakub näitus aga suurepärase võimalust kaasa elada viimasele 24 aastale Tartu kunstimaailmas. Kahtlemata on see elamuslik lühikursus kohalikus kunstiloos.

Näitus «Kampsunid ja Kostabid. Tartu näitusepaigad 1990–2014» jääb Tartu kunstimuuseumis (Raekoja plats 18) avatuks kuni 1. juunini.

Kampsunid ja Kostabid
Tartu näitusepaigad
1990–2014
25.03.–01.06.2014
Tartu Kunstimuuseum
Raekoja plats 18
Kuraator Triin Tulgiste
Toetajad: Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministeerium

Foto: Signe Ivask

Kui veri on haige, siis on kõik haige

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Mark Twaini raamatu «Prints ja kerjus» tegelasi teavad vist küll kõik. Väike faktikontroll: kas mäletate printsi nime? Vihjena võib öelda, et tegu on eestlaste jaoks pisut ebahariliku, kuid inglastele ülimalt sobiva nimega, seda eriti häälduse poolest.

Sama eesnime kannab Põhja-Eesti regionaalhaigla ülemarst-õppejõud ja Tartu ülikooli arstiteaduskonna assistent. Raamatut «Prints ja kerjus» ei ole siin mainitud asjatult, just sellest raamatust Edward Laane isa poja nimeks inspiratsiooni saigi.

Hematoloog Edward Laanest paistab välja kirg, mida ta oma töö ja valdkonna vastu tunneb. Tegu on nõutud professionaaliga, keda kiidetakse internetiportaali-des ja kutsutakse suisa Eesti oma doktor House'iks. Ainsa miinuse-na tuuakse välja, et ta on pidevalt hõivatud.

Kliinikumi kohvikus istudes tunnistab doktor Laane puhtsüdamlikult, et on öösel vaid neli tundi magada saanud, sest sõidutas külalisprofessori lennujaama. Päeval tuli aga tudengitele veel praktikum anda. Päeva teises pooles saabus igatsetud hetk, millal sai pisut aja maha võtta, haarata väike šokolaad, kohv ja mahl, et ennast turgutada.

Laane on pärit Tallinnast.

«Mäletan, et lasteaed oli otse maja taga ja kooli oli viis minutit jalgsi minna,» räägib ta. Lepatriinu lasteaia viimases rühmas käies igatses Laane väga kooli. Kõik, kes seal käisid, olid tema jaoks tähtsad asjamehed. 3. keskkooli, praeguse Lilleküla gümnaasiumi lõpuklassis ei jõudnud ta ära oodata, millal ometi saab ülikooli minna, sest kõik, kes kõrgkoolis käisid, tundusid väga väärivad tegelased.

Tartu ülikooli arstiteaduskonda astumine oli Laanel selge juba lapsepõlves. Isa oli kardioloog ja ema hematoloog – loomulik, et ka Edward Laane elualaks saab meditsiin. Kord lapsepõlves tärpanud soov arstiks hakata paisus aja möödudes vaid suuremaks.

Keskkooli kiitusega lõpetanud Laane soovis tegelikult ennekoike isa jälgedes astuda ja spordime-ditsiini õppida. Ta mängis toona väga heal tasemel tennist, seetõ-tu tundus just sellel alal spordi ja meditsiini kokkupuude olevat kõige suurem.

TENNIS

Tennisemänguga polekski Laane ehk nii tõsiselt tegelema hakanud, kui isa poleks õigel ajal õlga alla pannud. Nimelt olid tennisekooli astumisel katsed, kus vaadati, kui hästi lapsed palli vastu seina põrgatavad. Edward Laane oli aga närvis ja pallimäng ei sujunud kõige libedamalt.

«Mäletan, et isa käis vist

treeneriga rääkimas ja mind võeti talvel vastu, muidu oleksin ehk välja jäänud. Kui aga seda gruppi vaadata, siis ainuke, kes läbi löi, olingi mina,» meenutab ta. Edward Laane ei pea ennast tennisest tohutult andekaks, ta leiab hoopis, et loomulikku talenti võinuks olla rohkem, selle võrra tuli lihtsalt rohkem tööd teha.

Spordilembus viis Laane ühel aastal suisa kolme trenni: ujumisse, tennisesse ning judosse. «Loobusin ujumisest, sest olin seal kõige nõrgem ja mul oli pidevalt külm. Ei aidanud isegi see, kui vahepeal sooja duši all käia, selle võrra tundus basseinivesi veel külmem,» räägib ta.

Saabus aasta 1984 ja tuli otsus-tada, millele rohkem rõhku pan-na, sest kahte head asja korraga ei saa. Valikusse jäi ainsana alles tennis. Tundus, et valik õigustas ennast, sest Laane areng läks aina tõusujoones. Mis siin salata, selleks sai ka palju trenni tehtud. Ühel maikuul oli 16-aastase Edward Laane spordipäevikus kokku 100 tundi tennisemängu.

Aktiivne mäng kestis kesk-kooli lõpuni. Ülikooli esimesel aastal tegi ta veel kõvasti trenni ja 1991. aastal võitis Eesti meistri-võistlustel meeste üksikmängus pronksmedali. Tennisemängule tagasi vaadates jääbki Laane oma saavutusi üles lugema: neid on lihtsalt niivõrd palju.

Kõige südamelähedasemaks peab ta Eesti noortemeistri tiitlit

vanuseklassis 16-aastased ja nooremad. «Keegi ei oodanud, et ma võidan,» meenutab ta. Arenguhüpe viis taseme niivõrd kõrgele, et tookord talle vastast polnud.

Tennisest innustunud Laane andis paberid Tartu ülikooli spordimeditsiini erialale. Toonane prorektor hakkas aga uurima, miks kiitusega keskkooli lõpetanud noormees soovib astuda just spordimeditsiini. «Siis ma rääksin, et olen sportlane, tahaksin meditsiini õppida ja samas ka spordiga jätkata,» meenutab ta.

Isa oli kodus pajatanud laagritest, mis spordimeditsiini tudengeid Käärikul ootasid – kõik tundus tennisistile ideaalne. Prorektor suutis aga Laane ümber veenda. «Ta ütles, et kardioloogia eriala on karjääri mõttes mõistlikum, sporditegemist see ei sega. Ega tegelikult seganud ka.»

Otseselt tennisemängu arstiteaduskonnas õppimine segama ei hakanud. Küll aga jäid kõik treeningukaaslased Tallinnasse, Tartus nappis Laane tasemel mängijaid. Nii hakkas arstiamet spordist vaikselt võitu saama.

HEMATOLOOGIA

Lapsena vaatas Laane ikka ema-isa õpikuid. «Need olid venekeelsed, kuid seal olid ka pildid, kus olid näha kasvavad. Siis mõtlesin, et hematoloogia on minu jaoks liiga keeruline.» Nagu ikka, olid elul varuks teised plaanid. Residentuuri valimisel 1996. aastal oli kardioloogia eriala ülerahvastatud ja Laanel oleks olnud raskusi haiglasse koha saamisega.

Teiseks sai talle selgeks, et kardioloog peab olema ühtlasi ka hea kirurg, ent seda oskust temas

Sitsiilias 1997. aastal mängis Edward Laane tennis ja õppis samal ajal hematoloogia residentuuri eksamiks.

Fotod: 2x erakogu

pole. Lauale jäi kaks valikut: perearst või hematoloog. «Määravaks sai teadmine, et kui lõpetan, on hematoloogia osakonnas olemas koht,» räägib doktor Laane. Ka professor Hele Everaus, Laane doktoritöö juhendaja, toetas noormehe otsust hematoloogia residentuuri astumisel.

Residentuuri astumine langes kokku ajaga, kui õppematerjale oli järjest rohkem võimalik kätte saada ja teadusajakirjad hakkasid avama oma veebilehti. Arvutid ja õppekirjandus muutsid hematoloogia veel põnevamaks, kuid mitte ainult see ei kõitnud Laanet.

«Kui ravitakse ägedat leukeemiat, siis näeb raviefekti väga ruttu: haige muutub hoopis teistsuguseks inimeseks,» elavneb ta. Ühel päeval võib leukeemiahaige olla loid ja verevalumeid täis, kuid juba nädal pärast ravikuuri märgatavalt tervem.

See, et Eestis on hematoloogia erialana olemas, on doktori meelest väga suur saavutus. «Ja siin on erilised teened professor Hele Everausil,» lisab ta. Kui ütled mujal Euroopas, et oled hematoloog, on suur tõenäo-

sus, et seda ametit ei mõisteta üheselt.

Eri piirkondades peetakse hematoloogi näiteks inimeseks, kes tegeleb onkoloogiaga või hoopis inimeseks, kes tegeleb sisemeditiiniga. Neid tõlgendusi on veel. Eestis tegeleb hematoloog nii vere- kui ka veritsushaigustega. Eriala on väga ainulaadne, sest kui veri on haige, siis on kõik haige.

MUREKOHAD

Eestis on leukeemia ehk verevähi raviks olemas keemiaravimid, peale selle on võimalik teha allogeenset ja autoloogilist siirdamist ja on olemas hea vereteenistus. Probleem seisneb aga selles, et puudu on hemato-patolooge ehk inimesi, kes tegelevad hea- ja pahaloomuliste vereloomehaiguste diagnoosimisega.

Neid on vähe, sest lisaks patoloogia residentuurile peaksid kandidaadid juurde õppima ka hematoloogiat. Seegi pole veel kõik. «See ala nõuab soodumust ja annet ning väga head keskendumisvõimet, seetõttu igaüks ei sobigi,» arvab Laane.

Üheks suureks murekohaks

Eestis ja ka mujal riikides on aga uued ning väga kallid ravimid, mis lõövad nii haigla kui ka riigi eelarve kummuli. «Olen kuulnud loengut Ameerikas, kus on välja öeldud, et ravimihinna määrab ühiskonna valmidus neid ravimeid osta. Kui ühiskond on nõus ravimeid sellise hinnaga ostma, siis nii kallid nad ka on.»

Ta toob näiteks, et leukeemiaravimi Gliveci hinnatase hakkab alates 2400 eurost kuu. Sama uuema põlvkonna ravim maksab umbes 4000 eurot kuu. Kui on vaja teha süstikuur bortezomiibiga müeloomihaigele, siis üks süst maksab 1140 eurot, kuuris on kokku aga neli süsti. Kokku niisiis umbes 4560 eurot üks kuu. Vaja on läbida kaheksa kuuri. Tablett-ravi lenalidomiidiga maksab 5700 eurot üks kuu.

Uuemate ravimite hinnad võivad ulatuda koguni 10 000–11 000 euronni kuus. Kuna ühe patsiendi ravimine läheb niivõrd

kulukaks, on riigil raske tagada, et abi jõuaks kõikideni. «Riik peaks võtma selge positsiooni, mis on reaalsed võimalused ja mis on esmatähtis, näiteks mitu tsüklit keegi ravitoetust saab,» räägib ta.

Peale selle, et Edward Laane mängib jälle tennisit, käib kliinikumis tudengeid õpetamas, on täiskohaga Põhja-Eesti regionaalhaiglas ülemarst-õppejõud ja teeb palju muud, on tal käsil veel üks väga oluline koostööprojekt.

Helsingi ülikooli haigla ja Põhja-Eesti regionaalhaigla hakkavad tegema koostööd, et parandada hemofiliahaigete ravi kättesaadavust. «Eesmärk on aidata hemofiliahaigeid nii, nagu neid aidatakse arenenud Euroopa maades.»

Kuna hemofilia on kaasasündinud haigus, siis vajatakse eluaegset kallist ravi. Olemas peab olema hemofiliahaigeid teenindav meeskond, kuhu kuuluvad õde ja arst, keda on võimalik koju

kutsuda ja kes patsiente aitavad. «Selleks, et meie hemofiliahaiged ei muutuks invaliidideks, tuleb nad saata füsioteraapiasse,» lisab Laane. Tulevikus peab olukord teiste Euroopa riikide eeskujul muutuma ja seda võimaldabki tuule tiibadesse saanud kaksikprojekt.

Arstiga vastakuti istudes ei saa jätta küsimata, kuidas suhtuda sellesse, et arstitudengid lähevad pärast kooli välismaale tööle. Vastuseks neile, kelle meelest peaksid arstid riigi poolt õppesse panustatud raha tagasi teenima, toob Laane välja, et seda peaksid tegema sellisel juhul kõik, sealhulgas ka näiteks juristid, kes lähevad pärast ülikooli välismaale.

«Rootsi kolleeg ütles mulle ühe mõttetera: küll see võib olla raske, kui sa tead, kuidas ravida, aga sul pole selleks võimalusi. Kui kuskil mujal on võimalusi, siis peab minema,» arvab ta. ¹

Tabatud hetk: Edward Laane Fukuoka suveuniversiaadil 1995. aastal mängude vahepeal puhkamas.

Kui Kekkonen Tartus käis

Eesti-Soome laev, eestikeelne aulakõne, Kääriku suusarada, KGB. Need on märksõnad, mis meenuvad kõigepealt Soome presidendi Urho Kaleva Kekkoneni (1900–1986) puhul.

Varje Sootak
varje.sootak@ut.ee

«Härra rektor, lugupeetud ülikooli õppejõud, üliõpilased! Vabandage, et räägin eesti keeles, ehkki oskan seda halvemini kui soome keelt,» alustas president 50 aastat tagasi, 12. märtsil 1964 TÜ peahoone aulas oma kõnet. «Sisse astudes Tartu ülikooli aulasse, mida täie õigusega võib pidada Eesti vaimse elu sümboolseks keskpunktiks, Tartu ülikooli südameks, haaras mind niisamasugune pidulik tunne, nagu mul on Helsingis, sisenedes Soome Kirjanduse Seltsi peosaali, mis on Soome vaimse elu harrastuste ja soome rahvatraditsiooni südameks.»

Juba teel kõnetooli saatis Kekkoneni aplaus, maruliseks muutus see teda eesti keeles rääkimas kuulates. Mis siis imelikku, et Soome president eesti keeles kõneles? Eesti ülikooli aula ju. Ei, see oli tollal rohkem Nõukogude Eesti Tartu Riikliku Ülikooli aula, kus sageli vene keeleski kõneldi. Ja kõik olid seltsimehed, mitte härrad ja proudad.

MILLEST KEKKONEN RÄÄKIS?

Kekkonen alustas sellest, et Soome Kirjanduse Seltsi peosaali rõdudelt vaatavad saalisolijaid ka eestlased Koidula, Kreutzwald jt. Oli see vihje meie aulale, kus tema selja taga valvas Lenin? Ta meenutas varasemat kirjanduse ja rahvaluule koostööd, rääkis, et teaduse ja kunsti alal ning ilukirjanduse tõlkimisel on praegu

kokkupuuted nõrgad.

Aga Soome presidendi kõnes on ka laused: «Kui tuletame meelde, kui vähe oli tol ajal eestikeelseid üliõpilasi ja kuidas nad tsaarivõimu lämmatavas õhkkonnas ja saksa parunite tugeva surve all oleva haritlaskonna seas elasid, siis on imelik mõelda /.../, kuidas nad oma kirjatöö ja tegevusega Eesti rahva iseteadvuse äratasid.»

Mustvalgena võttes pole selleski midagi iseäralikku, kõneles ta ju tsaariajast. Eesti ja Soome kirjanduse uurija, professor Pekka Lilja vihjab raamatus «Urho Kekkonen ja Eesti» (kaasautor Kulle Raig) sellele, et ridade vahelt lugema õppinud eestlastele ei valmistanud raskust tsaarivõimu asemele nõukogude võim mõelda. Kuid ka otsesõnu öeldul oli eriline võimendus.

Professor Kaljo Villako (1919–2001) iseloomustab oma mälestusteraamatus «Ajarännak» Kekkoneni esinemist sõnaga «eestlus». Sovetlikus kõnepruugis selline sõna puudus. Eriti tähendusrikkalt kõlas aga üliõpilaste poole pöördumine, et just neil lasub vastutus Eesti vaimse, majandusliku ja tehnilise arengu eest. «Teie ülesandeks on teadmiste ja oskuste relvadega osa võtta selle maa loomistööst progressiivseks ja arenenud maaks, millel Eesti ilus pitser alati saab püsima.»

Kui palju üliõpilasi seda otse aulas kuulis? Sissepääs oli kutsetega. Kuid Kekkoneni kõne kandus kiiresti edasi, mis siis, et seda täielikult ei avaldatud ning riikliku telegraafiagentuuri ETA mittetäielikus ülevaates isegi ei mainitud, et kõne peeti eesti

keeles. Pealegi rääkis president ka vanameister Tuglasest, kes alles hiljaegu oli kirjandusloos maha tambitud.

ENNE JA PÄRAST AULAKÕNET

Friedebert Tuglase (1886–1971) Aleksis Kivi «Seitsme venna» tõlke ja tema Helsingi pagulasaastate mainimine võis Pekka Lilja arvates olla kõnesse võetud ühe kirja põhjal. Kekkonen sai enne Eesti visiiti kirja Soomes elavalt eesti arstilt Rein Riitsalult (1923–1970), kes nimetas kohti, kus käia ja teemasid, millel peatuda. Kekkonen pidas Riitsalu kirja üle nõu oma sõbra Kustaa Vilkunaga.

Aulakõne üks koostajaid oligi akadeemik, Kekkoneni Eesti poliitika arhitektiks peetud Kustaa Vilku (1902–1980) ja teine TÜ audoktor Lauri Posti (1908–1988). Kirjanik Ülo Tuulik, keda Lilja on küsitlenud, pidas Kekkoneni kõne tähtsaimaks sõnumiks, et eestlasi peeti nende omas keeles rääkimise vääriliseks kõige tähtsamaks ja pühimaks kohas, väärikas aulaks. Ajakirjanik Enn Anupõld on märkinud, et olusid arvestades oli tegemist julge soomlase julge seisukohavõtuga ning oli seda kaalukam, et kõike Eestis öeldut loeti Moskvast suurendusklaasiga.

Hõimurahva presidendi külaskäik oli midagi nii ootamatut kui ka oodatut, mida lootagi ei juletud. Esimese sõjajärgse kultuuri-tegelaste delegatsiooni külaskäigu Eestisse kauples Moskvast 1956. aastal välja Kustaa Vilku. Delegatsiooni pani kokku professor Lauri Posti. Korra käidi ka

Tartus. Just nimelt korra, sest Tartus asuva sõjalennuvälja pärast lubati nõukogude ajal sinna väga vähe väliskülalisi, linna ööbima ei tohtinud aga jäädagi.

Pisut edenema hakkas Soome ja Eesti koostöö 1950. aastate lõpus, kuid see kõik oli vaid piisake meres, kui mäletati Eesti Vabariigi aegseid seoseid. Seepärast oligi naaberriigi presidendi visiit (rõhutatult mitteametlik) kui sõõm värsket õhku. Seda enam, et Tartus asus tuntud soome-ugri uurimiskeskus. Soome-ugri eriala üliõpilasel Marja Ahunil oli koguni õnn aulas presidenti tervitada ja talle ülikooli müts kinkida.

Muidugi oli ka see soomlaste Eesti visiit Moskva kooskõlastatud. Soome diplomaadi Max Jakobsoni teada oli tingimuseks seatud mitte kahelda Eesti kuulumises Nõukogude Liitu ning katkestada Soome-poolsed sidemed eesti emigrantidega. Viimast ongi Kekkonen sunnitud tunnistama kaks kuud hiljem oma kuulsas Tamminiemi kõnes. Väliseestlased olid juba enne visiiti Kekkoni peale pahased, sest nende arvates tunnistas Soome sellega Eesti okupeerimist.

Tartus oli aga ülikooli ümbrus rõõmsast rahvast tulvil, plaksutati ja tervitati. Ja seisti seni, kuni külalised peahoonest väljusid. Enne aulasse minekut oli kohtumine rektoraadis, kus Kekkoni näidati 1938. aasta akadeemiliste spordimängude rändauhinda. Kiiruga oli remonditud lõunasööki pakkuv restoran Volga, Pargi hotell, lapitud aedu ja võõbatud majaseinu. Kõike seda hakati hiljem kehtestamiseks kutsuma. Proua Sylvi Kekkoni kohtus veel kultuuriinimeste ja teadlastega,

President Kekkoni külastas nõukogude ülikooli ja aulakõne andis lootust eestluse säilimisele.

endine sportlane ja spordijuht Urho Kaleva Kekkoni sõidutati aga Volgast kohe Käärikule.

«KA SPORT ON KULTUUR!»

Ajakirjanik Kulle Raig kirjutab eespool mainitud raamatus, et need sõnad kuuluvad Kekkoni, kes oli kaua aega ise edukas sportlane ning sõjaeelsete spordikontaktide looja ja hoidja. Sestap ka tema suur huvi kohtuda sportlastega. Sel teemal ta aulakõne lõpus ka peatus. «Tegevspordlasena olen ma osa võtnud Helsingi ülikooli üliõpilaskonna esindajana muuseas võistlustest Tartu ülikooli üliõpilaskonna esindajatega.» Ta soovis nende võistluste elluäratamist. SELL-i mängud taastati alles 1998. aastal.

Soome presidendi Käärikule viimine oli aga suur saavutus ja julgustikk. Polnud ju eestlastel taolise külalise vastuvõtu kogemusi ega tingimusi. Õnneks olid Kääriku õppe- ja spordibaasil juba moodne peahoone ja ühiselamu.

Eelnevalt olid Käärikule saadetud ettevalmistusi tegema tudengid, muusikud ja teised. Presidendipaari vastuvõtuks kohan-

dati ruumid ümber. Kirjanduses on eri andmed kuulsas sauna kohta, enamasti väidetakse, et see sai valmis just siis. Professor Raik-Hiio Mikelsaar mainib oma kooliõpetajate mälestusraamatus koolivenna, ülikooli töödejuhataja Ahto Liigi täpsustust, et saun ehitatud juba 1959, mitte 1964. Samast raamatust on lugeda, et peakorpuse majja seati sisse elamisväärted residents ning ajutine privaattualett, kuhu sooja vett juhtis radiaatorist ja kanalisatsiooni puudumise tõttu jooksnud toru lihtsalt maasse.

Kuid 64-aastane Soome president oli heas füüsilises vormis ja soovis koos eestlastega suusatada. Selleks oli kehakultuuriteaduskonnas õppejõu Heino Tidriksaare juhitud ette valmistatud suusarada. Julgeolekumehed tiirlesid Käärikul juba mitu päeva varem, uurisid hoolikalt läbi kõik, ka suusaraja ümbruse, sest rada ei tohtinud elumajade lähedalt mööda minna. Otse Kääriku mäest allalaskuva rajaga sai president suurepäraselt hakkama, teised tema lähedal olid mitte. Kohe presidendi taga sõites julgeolekumees kukkunud esimesena. Kekkoni, dekaan Fred Kudu, Ministrite Nõukogu

esimehe asetäitja Arnold Green ja Tartu linna täitevkomitee esimees Heino Sisask sõitsid aga kõvas tempos edasi. Oma suuskadel, valge suusamüts peas, tumesinises kapuutsiga jopes 64-aastane president hämmastas oma raudse vormiga kõiki.

Kekkoni suusatamine ja teda ümbritsenud KGB-lased on ainet andnud legendideks, kus varieeruvad mõnedki seigad. Nii näiteks on peetud KGB-lasteks ka ühesugustes helesinistes joppides tudengeid. Kuid Heino Tidriksaarel oli olnud ülesanne oma kehakultuuritudengeile ühesuguse riie hankida.

Üldse on kogu presidendi

Käärikul käik nagu mitmed muudki seigad mäletajatel meeles eri moods, võib-olla on need saanud mustvalgeid toone ka ajakirjanikelt. Kuid samamoodi keerukas on ka Kekkoni enda elulugu, kelle kohta olevat Soomes kõige rohkem raamatuid kirjutatud, sealhulgas vastakaidki. Eesti keelde on tõlgitud näiteks ka Pekka Hyvärineni «Soome mees. Urho Kekkose elu», kus tuuakse fakte koostööst Moskva ja KGB-ga. Kokkuvõttes annavad raamatud Kekkoni mitmetahulise pildi, vaieldamatuks jäävad aga tema hõimukontaktid Eestiga enne okupatsiooni ja selle ajal.

Eesti raadio esimene naisdiktator,

64-aastane Soome president Urho Kaleva Kekkoni äratas eestlastes imetlust oma vaitaalsega.

Fotod: 3x Tü ajaloomuuseum

hiljem Soomes elanud Erika Niivanka on meenutanud oma raamatust «Soome lahe kahel kaldal», kuidas ta koos seitsme eestlasega kirjutanud Kekkoni kirja, et Soome ja Eesti vahel tuleks laevkäima panna. Rongiga Leningradi kaudu sõitmine oli liialt väsitav.

President Lennart Meri märkis 2000. aastal Helsingis peetud ettekandes, et enne Eestist lahkumist andis president Kekkoni intervjuu Eesti Televisioonile, milles pidas soovitatavaks laevühenduse taastamist Helsingi ja Tallinna vahel. Meri oli veendunud, et laevaliikluse alustamine oligi hind, mida Nõukogude Liit oli lihtsameelselt valmis maksma pagulussuhete lõpetamise eest. «Laevühenduse taastamist kordas Kekkoni veel mitu korda ning 7. juulil 1965 oli asi nii kaugel: algul Vanemuine, siis Tallinn, lõpuks Poolas ehitatud Georg Ots hakkasid soomlasi vedama Helsingist Tallinna ja tagasi.»

Meri arvates ulatus president Kekkose pilk kaugemalegi. Pärast Eesti-visiiti kutsus ta oma Tamminiemi residentsi kokku soome estofiilid ja ütles neile: «Kui soovime tegutseda nii, et tahame ehitada eestlusele head tulevikuväljavaadet, ei näe me mingit muud võimalust kui ühenduse hoidmist Eestis elavate eestlastega.»

Soome delegatsioonil oli peale Tartu ja Kääriku mitu vastuvõttu ja kohtumist Tallinnas, saadi aimu, missugune on tegelik olukord naabermaal ning vähehaaval hakkasid koostöösuhted aina rohkem edenema. President Kekkoni külastas nõukogude ülikooli ja aulakõne andis lootust eestluse säilimisele. ¹

Kasutatud kirjandus vt: www.ajakiri.ut.ee.

Päikseline Valencia ja ainulaadne tulefestival Las Fallas

Sandra Tiitson

Inglise keel ja kirjandus (2013)

Elan Sevillass ning töotan *au pair*ina, nädalavahe- tusesti püüan siin alati põnevatesse kohtadesse reisida. Üks meeldejävvamaid ettevõtmisi oli vahva *Las Fallase* festival, kus oli näha nii hispaanlastele omast pidutsemistuhinat kui ka sügavamõttelist satiiri. Omamoodi seiklus avas silmad, milline on elu Hispaania idaosas.

Rong Valenciasse väljus kell pool seitse, aga loomulikult jooksimine mina ja minu abielu- paarist sõbrad kolm minutit enne väljumist veel rongijaama parklas ringi. Õnneks jõudsimme. Renfe AVE on ütlemlata tore rong, kõigest nelja tunniga saime Sevillass Valenciasse, samal ajal tuli meie neljas reisikaaslane öise bussiga umbes üksteist tundi. Lisaks sellele, et Renfe rongid on mugavad, vaiksed ja kiired, sain ma ka tasuta kõrvaklapid – mida veel võib hing ühelt rongisõidult ihaldada.

Jõudsimme Valenciasse kümne paiku ning suundusime kohe hostellisse. Ööbisime pisikeses toas, kus oli kokku kaheksa inimest, ainus hosteli pluss oli asukoht. *Las Fallase* ajal on kõik ööbimiskohad mitu kuud ette broneeritud ja kuigi tegime oma broneeringu jaanuaris, siis palju

valikuid kesklinnas enam ei olnud, eriti kui rahakott paneb oma piirangu. Kui muul ajal Valenciase minna, ei tohiks ööbimisega probleemi olla, lihtsalt peab enne pilditelt vaatama, milline hostel on ja meeles pidama, et odav ei ole sageli hea.

Esimesel öhtul tegime väikese jalutuskäigu hosteli lähistel. Nägime esimest korda *falla*'sid. *Falla*'d on hiiglaslikud kujudest koosnevad taiesed, mis on tehtud papjeemašest. *Las Fallase* festival on tuntud terves Hispaanias ja Valenciasse tuleb inimesi igalt poolt seda kõike kaema. Iga naabruskond ehitab oma *falla*, neid planeeritakse terve aasta, kuid uudistada saab vaid viis päeva. *Falla*'d on ühiskonnakriitilised ja koomilised, leidub nii peent satiiri kui ka täiesti arusaamatuid metafoore. Festivali viimasel keskööl pannakse kõik kujud põlema.

Valencia arhitektuur on vapustav: majad on kõrged, kenade rõdude ja nikerdustega kaunistatud. Tundus, et esindatud olid kõik kuulsamad ehitusstiilid ja kõige muljetavaldavamad neist olid barokkmajad.

Ilutulestik ehk *la mascletà* oli vapustav, ma pole kunagi varem midagi sellist kogenud. Ausalt öeldes ei olnud see ilutulestik, vaid pigem plahvatuste sari. Iga plahvatus käis kehast läbi ja mingi hetk pidin lausa kõrva katma. Peale suitsu ei näinud midagi, isegi päikest mitte. Tegelikult ei möödunud tol nädalavahetusel hetkegi, kus ei oleks paugud kõlanud. Kõigil väikestel lastel olid paugutid, mida nad usinasti ka kasutasid. Minu sõber, kes kunagi Valenciase elas, ütles, et paljudel vanadel meestel on sõrmeotsad puudu just selle festivali pärast.

Pärast *mascletà* jalutasime jõe äärde. Valencia on oma jõest teinud pargi, sillad on veel alles, aga vee asemel on rohelus. Läksime ja mängisime ühel mänguväljakul, kus sai mööda hiiglaslikku Gulliveri keha turnida. Seal oli tohutult palju liumägesid! Minu täiskasvanulik pool oli kahjuks seeliku selga pannud ja keeldus liugu laskmast, mille üle oli minu lapsemeelne pool äärmiselt pettunud. Okeanaariumi nähes otsustasime, et pühapäeva veedame seal.

Kui me kella kuue paiku kesklinna tagasi jõudsimme, olime juba päris näljased ja otsisime kohta, kus süüa. Hispaanlaste öhtusöögiaeg on aga üheksa ajal ja enne kaheksat ei ole üksi korralik köök lahti. Veetsime üle tunni aja mööda eri restorane ekseldes, õnneks oli üks nendest köögi pool tundi varem lahti teinud. Sõime *tapasid*. *Tapa* tähendab väikest toiduportsjonit ning tavaliselt tellitakse lauda mitu eri *tapat*, mida omavahel jagada. *Tapad* on Lõuna-Hispaanias parim viis söömiseks, sest need on odavad ja proovida saab korraga mitut eri rooga. Pärast öhtusööki ostime tänavalt friteeritud kõrvitsat ehk *buñuelosid*, mida müüdi igal nurgal. Äärmiselt rasvased ja magusad pontšiku taolised asjad küll kõrvitsa moodi ei maitse, aga olid sellegipoolest head.

Kuigi päeval oli Valenciase 25 kraadi sooja, oli öhtul ilm jahe. Nii tuli keskõiseks suursuguseks ilutulestikuks soojemad riided selga panna. Läksime varem kohale, et mõnel sillal head kohad saada, aga nagu siin kombeks, jäi ilutulestik tund aega hiljaks. Selle põhjal, kui palju raha nad lõpuks taevasse lasid, aga küll ei arvaks, et Hispaanias kriis on, sest ilutu-

lestik oli seal kordades võimsam kui Eestis ja ka kestis kauem.

Hoolimata sellest, et olime surmväsinud ja halvasti magatud öö andis tunda, jalgutasime kesklinnast välja tänavale nimega Sueca. Hispaanlased oskavad pidutseda, enne südaööd ei tasu siin välja minna, sest pidu algab ühe-kahe ajal ja koju minnakse alles hommikul. Valgustused Sueca tänaval olid ütlemlata uhked ja mul on hea meel, et seda nägin. Terve tänav säras ja tuled moodustasid tunneli, kus müüdi toitu ja jooke. Meil ei olnud aga nii palju energiat kui hispaanlastel ning klubimuusikast ja valjustest peolistest saadetuna suundusime magama.

Tõusime vara, sest olime elevel okeanaariumisse mineku pärast. Liiklusime pikemat teed pidi läbi linna okeanaariumi poole, et leida veel *fallasid*. Kesklinna *falla*'d olid kõige suursugusemad ja detailsemad. Mida kaugemale läksime, seda odavamalt tehtud ja väiksemad, aga endiselt muljetavaldavad need olid. Veider oli mõelda, et inimesed näevad aasta otsa vaeva, et need imelised kunstiteosed valmis saada ja siis panevad need suurima rõõmuga lihtsalt põlema.

Valencia okeanaarium on Euroopa suurim ja ta on jagatud erinevateks hooneteks, mõned mereloomad olid ka väljas. Minu lemmikkohtadeks said kuppel, mille all olid koos Arktika ja Antarktika elanikud ning delfinaarium. Olen lapsest peale delfiine armastanud ja tahtnud neid näha ning nüüd lõpuks viisin oma unistuse täide. Hea meelega oleksin neid ka katsunud, aga nii lähedale meid kahjuks ei lastud. Kuigi olin väga vaimustuses delfiinidest, pean nentima, et kõige laheda-

Okeanaariumis nägime, kuidas väike laps mängis valgevaalaga.

Fotod: 2x Chelsea Krieg

mad mereloomad olid Arktika osas kaks valgevaala – neid oleks võinud vaatama jäädagi. Üks vaal mängis tühja viieliitriise veekanist-riga ja kui sellest ära tüdis, siis ühe väikese lapsega teisel pool klaasi. Samas hoones oli ka morskade akvaarium ja mul polnud aimugi, et nad nii tohutult suured on. Tundus, et ega nad mõõtudelt väga palju valgevaaladele alla jäänud. Ka morsad olid kihvtid: suured ja paksud, aga ujusid nii graatsiliselt. Kokku veetsime okeanaariumis oma kolm tundi, aga vabalt oleks võinud ka rohkem. Kindlasti soovitatakse kõigil Valenciasse sattujatel sinna minna!

Lõunasöögi asemel otsustasime, et hellitame endid šokolaadiga. Valencia kesklinnas on koht nimega Valor, kus lihtsalt peab šokolaadi proovima. Tellisime nii suure hunniku asju, et isegi teenindaja naeris. Tellisin *coffee cupi*, magustoidupokaalis serveeritud kihilise maiuse, mille põhjas olid kohvis leotatud küpsised, mida kattis vedel šokolaad ja kõige peal oli jäätis ning kõrvale sõin šokolaadikooki, mille sees oli soe vedel šokolaad ja kõrvale serveeriti vahukoort. Nii hullu magusa

üledoosi pole mul kunagi olnud, aga see kogemus oli seda väärt.

Kuna pidime tagasi sõitma ja aeg hakkas otsa saama, tellisime hosteli ette takso. Kuigi kõik kesklinna teed olid suletud, pidi see kindlasti kohale tulema – aga mida ei tulnud ega tulnud, oli takso. Me ei suutnud rohkem oodata ja otsustasime ise liikuda, poisid leidsid, et teise takso otsimisest on parem idee läbi rahvasumma ise rongijaama joosta.

Hoolimata sellest, et olime lubanud, et enam ei jookse viimasel hetkel rongile, olime jälle inimeste summas endile teed tegemas. Ühel hetkel jooksis isegi paradiist läbi. See tundus iseenesest väga kena, kõik väikesed tüdrukud kandsid Valencia rahvariideid ehk uhkeid sädelevaid kleite ja nende soengud meenutasid mulle printsess Leiat.

Jäime oma rongist maha, aga Renfe teenindajad olid väga abivalmid ja leidsid meile võimaluse veel samal õhtul tagasi Seville saada nii et me ei pidanud midagi juurde maksma. Planeeritud üheksa asemel olime Sevillest pärast keskööd – väsinud, kuid väga rahulolevad. ☺

PÕGUSAID VISANDEID ALMA MATER'I 400. AASTA PUHUL

Foto: Andres Tennus

Anzori Barkalaja

Tartus viinakuul 2032

Praeguseks, 2032. aastaks ennustati 2011. aastal Eesti elanike arvuks 1 288 300 inimest, neist 18 aasta vanuseid kodanikke 16 800, kellest värskeid gümnaasiumilõpetajaid 9373. Tegelikult osutus lähedasemaks 2014. aasta ennustus, mis pakkus 1 230 000 inimest, neist 14 400 on 18-aastased, kellest ülikooli sisseastumiskõlbulikud 8064.

Nende pärast peavad suurejoonelisi turunduslahinguid Lippmaa Ülikool Tallinnas (asutatud 2024. aastal tehnikaülikooli, Tallinna Ülikooli ning kunstivaldkonna akadeemiate baasil), Tartu Ülikool ning riigi rakenduskõrgkoolidest loodud konsortium, mis vastutab sõjalise kaitsevõime, sisekaitse, lennunduse tugiteenistuste ning meditsiinihariduse (õendus ja hooldus) eest. Viimase kasuks töötavad õppima asujatele riigi sihtstipendiumid.

Alles on veel paar välisrahastusel elavat erakõrgkooli, kuid need ei oma Eesti kõrgharidusturul olulist kaalu. Ülejäänud on eri aegadel liitunud riigieelarve sisulise kokkukuivamise ning väga suure sotsiaalkulutuste osakaalu tõttu.

Küll aga omavad mõju välismaised ülikoolid, kelle pärast kohalik *academia* sisemaise turunduse pinnal nii palju taplebki, kuna äratõmme algab juba bakalaureuseastmest ning jätkub magistritasemel. Omal ajal pakkusid 2012. aastal tehtud ennustused praeguseks 18–21-aastaste näol «tarbijaturuks» kokku 65 700 ning 21–24-aastaste hulgas 61 900 noort, kellest vähegi arvestatava kvaliteediga saab õppimisvõimelisena turul pidada vastavalt 24 300 ja 36 800 noort, kuid reaalsus näitab paraku eavahe-mikus 19–24 numbreid vastavalt 69 523 ja õppimas lisaks esmakursuslastele kokku ligi 35 000 noort. Seda on ainult ühe tugeva, keskmise suurusega ülikooli jagu.

Kunagi potentsiaalsel rahvusvaheliste magistriõppekavade turul ollakse juba lõplikult alla jäänud lähinaabritele Soomes, Rootsis ja Norras (energiaressursside arvelt kõrgtehnoloogiasse ümberinvesteeringu strateegia raames toimunud arenguhüppe tõttu), rääkimata vanadest tegijatest Suurbritannias, Hollandis ja Saksamaal, kuna õigel ajal ei jõutud kokkuleppele vastavas jõudude koondamises ning ühistegevuses.

Neli-viis suhteliselt väikest nišiõppekava kogu Eesti peale ei täida kunagist lootust kompenseerida omamaiste tudengite arvu langust välisüliõpilastega. Ülemaailmses plaanis ollakse täiesti maas USA, Taiwani, Singapuri, Austraalia ning Brasiilia tippülikoolidest.

Viimases kahes riigis on jõuliselt tärpanud noored tehnoloogiaülikoolid, millest loodetakse üleilmse puudujäägi korvamist peamiselt uutest in-seneriteadustest. Hiina kõrgharidusse investeerimise

tagasilöökidest õpituna mängib globaalne finants-tööstusringkond seekord häid tulemusi andvale noorte talentide massilisele migratsioonile neisse riikidesse Kagu-Aasiast ja Indiast.

Üldist olukorda ei paranda ka see, et lõpuks olakse Euroopa Liidus jõutud ülemaailmsel tasandil mahajäämuse vähendamiseks jõuliste ressursside koondamiseni – 2012. aastal pakutud 400–500 «liigse» ülikooli asemel ootab nüüd kiire «ärafo-kuseerimine» 600–700 ülikooli. Kuivõrd jätkuvalt toimib kahetasandiline Euroopa, oodatakse selleks põhilist panust just Ida-Euroopalt. Eesti õnneks on juba välja kujunemas Läänemere-äärsetest riikidest rühm ühtehoidvaid ning omi huve ühiselt kaitsvaid riike, kus ühelt poolt on «noorliikmete» suunas tasakaalustav jõud Poolal ning teiselt poolt motiveerib Soomet ühine läänemeresoomeline kultuuriruum. Finantsilist ja seetõttu poliitilist juhtpositsiooni hoiavad siiski Rootsi ja Norra, pakkudes Saksamaale seljatagust Vahemeremaade ja Prantsusmaa alliansi huvide ohjeldamisel.

Tartu Ülikool on võimalust mööda sellesse kesk-konda sobitunud. Õppetöös kasutatakse valdavalt MIT-i, Oxbridge'i, Plancki instituudi jt tippülikoolide vabavaraliselt levitatavaid MOOC-i kursuseid, mille kogumisse on ka Tartu Ülikool andnud oma panuse mõne kitsamalt spetsialiseeritud õpiobjekti näol.

Tudengitelt nõutakse kättesaadava materjali pinnalt loovat sünteesi, kuid pahatihti jäävad õppejõudude võimed sellele väljakutsele alla, kui pidada silmas näiteks vastavaks eesmärgiks vajalikke ülesannete koostamist ja pidevat uuendamist ning lahenduste hindamisvõimet. Ärksamate tudengite hulgas on moodi minemas kiire otsingumootoriga varustatud multimeediavidinate abil *flashmob*-stiilis improviseeritud *online*-dispuudid nii duellide kui ka gruppidevaheliste turniiride vormis.

Sealjuures on arenemas *creative-streit*(CS), kus erialadevahelistel akadeemilistel vaimumöökdadel tuleb sähvida lasta mõnes kunstivormis või nende kombinatsioonis. Fraktalid on moeteema. Tihti on selline tegevus enese arendamiseks motiveerivam kui tavapärase õppetöö, sest kõik teavad, et neil *flash-mob*'idel on lõpuks alati kohal suurkorporatsioonide skaudid, kes otsivad loomevõimega isikuid. Unelmate töökohta saamiseks on võit mitteametlikul CS-il isegi suurem garantii, kui ametlik *cum laude* diplom. Huvitaval kombel võib märgata korrelatsiooni CS-ide populaarsuse ning endistest NL

maadest (välja arvatud Kasahstan) pärit tudengikan-didaatide huvi kasvu vahel, kuid siinkohal on veel vara teha põhjapanevaid järeldusi.

Teaduses on LOTE «musta bioloogia» tiib koostöös arstiteaduskonnaga Pfizeri rahastatud ülikoolidevahelise konsortsiumi koosseisus maailma 1% mõjukaimate klubis, spetsialiseerudes geeniuu-ringutel põhineva personaalsete ravimite väljatöötamisele.

Saadavast rahastusest peetakse ülal ka otsest majanduslikku kasu mittetoovaid uurimisprojekte, näiteks püütakse koostöös etnoloogide, folkloristide ja antropoloogidega inimenoomi uurimistulemuste tõlgendamise abil välja selgitada inimliigi leviku- ja arengumustreid.

Mõned neist uuringutest saavad lisarahastust ka teistest, enamasti USA päritolu erafondidest, et vastaval interpretatsioonil teaduspõhiselt võistelda/väidelda Hiina kolleegidega, kelle riiklikult rahastatud ülesanne on enam või vähem kaudselt viidata mongoliidse rassi, sealjuures (ja eriti) *han*'i genotüübi loomupärasele ülimuslikkusele.

Loodus- ja tehnoloogiategaduskonna «roheline bioloogia» tiib täidab rahvusvahelisi uurimistellimusi eri toiduks kõlblike liikide kasvukiiruse suurendamisel, seda eriti merekeskkonnas. GMO katsetuste põhine mõnekümneaastane praktika toiduainete kasvatamisel/tootmisel on saanud tagasilöögi, kuna selgelt on ilmnunud kahjulik mõju inimorganismile, sest ei suudeta veel kontrollida kõiki kõrvalnähte, mis ühe või teise geenilõigu manipuleerimisega kaasnevad.

Need katsetused on nüüdseks Euroopa Liidus peatatud ja keelatud, kuid nendega jätkatakse salamahti kolmandates riikides, kus info vaba liikumine ühiskonnas pole nii enesestmõistetav. Üldjuhul on Tartu Ülikooli teadlased kolleegide tegevusest teadlikud, kuid sellest on tavaks vaikida, nii nagu omal ajal vaikiti dopinguvahendite uurimisest ja kasutamisest.

Tulemuslik on ka arstiteaduskonna ning tehnoloogia- ja keemiainstituudi koostöös nutikate, aju juhitavate ning peenmotoorikat võimaldavate protees-jäsemete (robotite) väljatöötamise suund, kusjuures intelligentsetele materjalidele põhinev tehisliahaste ja närvide tootmise tehnoloogia on nüüdseks tõhusam ja kõvasti odavam, kui elusate kasvatamine.

Eraldi töörobotite väljatöötamise ja tootmisfaasiini väljaarendamise projektidest on juba kümme aastat varem loobunud, kuivõrd Jaapani ülikoolid

koostöös MIT-ga on muust maailmast kaugele ette jõudnud ning neile järelejõudmise katsed on osutunud liigseks raharaiskamiseks.

Küll aga on leitud kasvav nišš mitmesuguste vaimukate, emotsioone väljendavate robotmänguasjade väljatöötamise näol koostöös psühholoogide, disainerite ning informaatikategaduskonna programmeerimist õpetavate ja arendavate õppejõudude ja teadlastega. Emotsionaalne laetus, nagu ka loovus, on kogu tootmis-tarbimispõhises maailmas defitsiitne ja nõutud kaup.

Samuti täidetakse valdkonnaüleseid allhanketöid teiste planeetide koloniseerimismoodulite väljatöötamisel. Eesti on ikkagi ametlik kosmoseriik, mis aitab lõunalaiuskraadidel kiiresti suurenevat noort populatsiooni Kuule ja Marsile lähendada. Täidetakse ka sõjatööstuse tellimusi, aga sellest ei räägita.

Uurimisrühmade uusi tegutsemis-suundi hoiab ülal rahvusvaheliste korporatsioonide ning Euroopa teadusagentuuri rahastatav järeldoktorantide süsteem, mille riskifondi edukates projektigrantides on Tartu Ülikool üsna «kuumas» grupis.

Allhankeuuringutes kasutatakse palju ka doktorante, kelle arv on kasvanud tänu riigivälisele rahastusele märkimisväärselt: 23–28-aastaste earühmas on ülikoolisüsteemi laborites ligi 5800 doktoranti, mis on rahvusvahelise rollijaotuse tõttu ka peamine välistudengite Eestisse tuleku kanal.

Humaniora on pärast aastatel 2014–2020 toimunud teadusrevolutsiooni Eestis, mil riigi poolt rahastatavate teadlaste arvu vähendati järsult 1800-lt ligi 700-le, suhteliselt vaevaliselt toibunud, kuivõrd just see valdkond allus kõige tugevamale redutseerimisele ning rahvusvahelised korporatsioonid ei oska veel Eesti pehmeid teadussuundi oma kasumiveski külge mõistlikul moel pookida. Mitmed edukad maailmatasemel uurimissuunad, nagu orientalistika, arktiliste rahvaste uurimine, aga ka soome-ugri keeleteadus, on nüüdseks siirdunud tugevateks tegevusaladeks Helsingi Ülikooli, kus toimub ka igijäast vabanenud arktiliste alade demokraatliku, humanistliku ja ökoloogilise hõlvamise kompleks-lahenduste väljatöötamine. Rahvusülikooli staatuse ning riigipoolse erirahastuse säilitamiseks peetakse Tartu Ülikoolis see-eest ülal kahteteist eestikeelset rahvusprofessuuri.

Rahvaluuleuurijatel on mõned uurimistoetused, mille teemaks on internetifolkloori analüüsi kaudu eri gruppide ja subkultuuride meelsuse analüüsimine ning teadvustamatute mentaalsete pingete

mõõtmine, et neid õigeaegselt ühiskonnale kõige valutumal moel maandada. Mõned *humaniora* vilistlased disainivad koostöös punkarikalduvusi omavate psühholoogide ning häkkerite kogukonnaga perioodiliselt selliste ühiskondlik-psühholoogiliste pingete simulatsioonide, söötes mimikri-vormis infot ette otsingu- ning sõelumismootoritele. Vähemalt kahel korral viimase viie aasta jooksul on nad niimoodi suutnud isegi esile kutsuda riikliku algatuse Kultuurkapitali rahastatud varajastest kahe-tuhandendatest pärit äärmusosulist etnometalbändi Metsatöll vokaloidekoosseisu turnee näol.

Samas, näiteks ei ole õnnestunud neil siseministeriumi ühiskondliku ja usulise tasakaalukuse osakonda provotseerida käivitama vokaloideprojektina samast ajast pärit menuansambleid Sõnajalg ja Meie Mees, samuti kultuslauljat Toomas Annit.

Eraldi rakendusüringulisi projekte on rahastanud majandus- ja kommunikatsiooniministeriumi tellimusel Eesti Teadusagentuur, et töötada välja pärimuslikel narratiividel põhinevaid teenuseid ja tooteid turismitööstusele, seda eelkõige ajalooliste fiktsioonide ning rollimängulist identiteeti pakkuva te rituaalide vallas.

Moodne kirjandusteadus on siirdunud *socialia* valdkonda, kuivõrd kirjandusteaduseid ja nende headust uuritakse kvantitatiivsete meetoditega grupidünaamika võtmes, mõõtes nende kaalukust grupi mõjukusega, kuhu autor kuulub ning ühiskondliku positsiooniga grupi hierarhias. Praktilise kirjandusteaduse seminaridel eksperimenteeritakse vastava positsiooni saavutamise tegutsemismudelitega. Viimasel aastal on erialases kirjanduses laineid löönud erialadevaheline, füüsilist antropoloogiat, tajupsühholoogiat ning kirjandusteadust ühendav uurimus, mis tõestas varajastel 2000. aastatel ühe viimase tekstikriitilist meetodit kaitsnud ja viljenud kriitiku Mihkel Kunnuse hüpoteesi – «Kas tõesti tänapäeva luulel on rinnad?».

Teoloogiasinstituudis on peamiseks uurimisvaldkonnaks moodsate ususektide ja -kommunide ärimudelite edukuse võrdlus ja analüüs ning Valdur Mikita teoste kui eestlusreligiooni aluste tõlgendamine. Muide, Valdur Mikita «Lingvistiline mets» ja «Äparduse rõõm» on siiani kultusteosed ning ettevõtete loovjuhtide käsiraamatud Jorge Luis Borgese ning Lewis Carrolli teoste kõrval. ¹¹

Ajakapsslike asetamiseks 25-aastase ooteperioodiga.

APRILLI LÕPUNI ÜLE MILJONI RAAMATU KUNI 25% SOODSAMALT!

Palju tuntud teaduskirjastusi:

John Wiley & Sons • Pearson Education • McGraw-Hill • Palgrave Macmillan • Taylor & Francis • Elsevier Science • Cambridge University Press • Springer • Sage • Boydell & Brewer • Oxford University Press • MIT Press • Harvard University Press • Chicago University Press • John Hopkins University Press • Yale University Press • Cengage Learning • Ashgate • Brill • Human Kinetics • IOS Press • World Scientific • Artech House • Continuum • ABC-CLIO (Greenwood) • I B Tauris • Policy Press • Berg Publishers • Bloomsbury Academic • Amsterdam University Press • University of Pennsylvania Press • jpt

Raamatukauplus Krisostomus • tel 744 0010 • e-post kriso@kriso.ee • www.kriso.ee

OTT KURS – 75

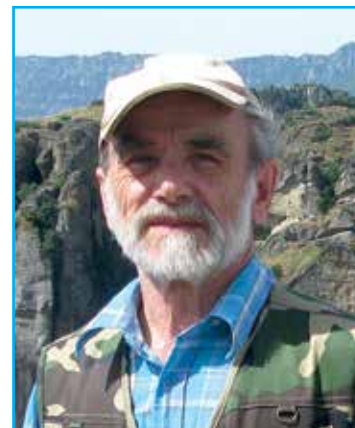

Foto: erakogu

24. märtsil sai 75-aastaseks Tartu ülikooli emeriitprofessor, inimgeograafia professor Ott Kurs. Kurs on ennast õigusega nimetanud maa- ja rahva-teadlaseks, kes on läbi aastate uurinud geograafilisest aspektist eri rahvaid, nende kultuure ja keeli.

Tosinat keelt valdava mehe erilise tähelepanu all on olnud turgi ning soome-ugri rahvad,

viimasel kümnendil on teda köitnud ka Kesk-Ameerika ja Lõuna-Euroopa kultuurid. See töö on teda viinud maailmas eri paikadesse, mille tulemusel on ilmunud arvukalt eestikeelseid etnogeograafilisi uurimusi ning populaarseid ülevaateid. Kursi sulest ja toimetamisel on ilmunud olulised teosed, sealhulgas mitmed Ilmamaa kirjastuse monograafiad ning ta on üks ajakirja Akadeemia viljakamaid autoreid.

Kursi uuringute tulemused on päevakajalised ka praegu. Aastatuhande alguses avaldatud uurimused Krimmi põlisasunikest (artiklid leiab koondatuna Eesti mõtteloo sarjast Ott Kursi koguteosest «Rajamaade rahvaid», 2006) pakuvad olulist infot, et mõista Krimmis tekkinud saspundart.

Omaette tsükli teeneka geograafi tegevusest moodustab Eesti-Soome hõimusi taastamine eesti ja soome geograafide vahel Nõukogude

Liidu lagunemise järel. Eriline tähtsus on seejuures tema koostööl akadeemik Olavi Granöga, mis on kümnendite jooksul edendanud Tartu ja Turu teaduskoostööd. Teenete eest Eesti-Soome teadussuhete taasloomisel valiti Ott Kurs 1997. aastal ka Helsingi ülikooli audoktoriks.

Kursi suureks teeneks Eesti geograafia arendamisel on ka nõukogude ajal põlu alla sattunud geograafist TÜ rektori professor Edgar Kanti teadusliku pärandi väärtustamine.

Viimastel aastatel on Ott Kurs panustanud palju oma kodukandi Kodavere ja Torma kihelkonna uurimisse. Nii jõuavad laiaast maailmast õpitud elutarkused ka kodukoha teadvusse.

Libedat sulge ja maadeavastusvaimu ka edaspidiseks!

Kolleegid geograafia osakonnast

KALLE REMM – 60

Foto: erakogu

osakonna vanemteadur Kalle Remm. Olles küll baashariduse saanud Tartu ülikoolis bioloogina, on teda läbi aegade huvitanud kartograafia. Huvi geograafia ja kaartide vastu tekkis varases lapsepõlves isaga kaarte uurides. Koos isaga tudengitega välipraktikal käies viisid kaardid teda ka maastikul liikumise ja orienteerumise juurde. Ta on neljakordne Eesti meister orienteerumises ja tema käe all on valminud üle 100 orienteerumise- ja matkakaardi, mis tähendab, et vähemalt samapalju on Eestis alasid, mille ta on risti ja põiki läbi käinud.

Just kaartidest lähtuvad ka

tema peamised uurimissuunad, mida kokkuvõtvalt võib seostada sõnapaariga ruumilised andmed. Selle parimateks näideteks on Remmi juhitud kollektiivi koostatud raamat «Ruumiliste loodusandmete statistiline analüüs», RASA kalkulaator ja tarkvarasüsteem Constud. Olles ise pärit loodusteaduslikust perekonnast, on ta ka oma järglastele süstinud loodusteaduse pisiku. Nii võib rääkida lausa Remmide dünastiast. Jõudu ja jaksu selles ruumilises süsteemis!

Kolleegid geograafia osakonnast

Käesoleva aasta 99-l päeval tähistab 60. juubelit geograafia

KAIDO TAMMEVESKI – 50

Foto: Andres Tennus

13. märtsil tähistas 50. sünnipäeva TÜ keemia instituudi kolloid- ja keskkonnakeemia õppetooli dotsent Kaido Tammeveski.

Kaido lapsepõlv ja kooliaastad möödusid Lõuna-Eestis. Tema teadlasete sai alguse 1982, kui ta pärast Antsla keskkooli lõpetamist asus Tartus õppima keemiat. Magistriõppes pühendus ta juba elektrokeemiale ning magistritöö valmis 1993. Järgnenud doktorioõppe aastatel täiendas ta end Barcelonas, Helsingis ja Newcastle-upon-Tyne'is ning kaitses 1998 doktoritöö professor Toomas Tenno juhendamisel. Seejärel omandas Kaido kogemusi järel doktorantuuris Liverpooli ülikoolis professor David J. Schiffrini töörühmas, töötas TÜ füüsikalise

keemia instituudis teadurina ning valiti 2001 dotsendi ametikohale. Alates aastast 2006 on Kaido Tammeveski ka kolloid- ja keskkonnakeemia õppetooli juhataja.

Alustanud üsna kasinates oludes, on ta jõudnud paarikümne aastaga suurepärase teadustulemusteni. Tema teadustegevus on seotud peamiselt elektrokatalüütiliste protsesside ja elektrokeemilise kineetika uurimisega ning ta lemmikreaktsioon on olnud hapniku elektrokeemiline redutseerumine. Uudsete katalüsaatormaterjalide väljatöötamine selle reaktsiooni jaoks, mis oleks alternatiiviks kallihinnalisele plaatinalle, on suure tähtsusega probleem kütuseelementide arenduses. Samuti on Kaido intensiivselt tegelenud pindade keemilise modifitseerimisega ning modifitseeritud elektrodide elektrokeemiliste omaduste uurimisega. Viimasel ajal on talle pakkunud suurt huvi grafeenil põhinevate materjalide valmistamine ja nende elektrokatalüütilise käitumise uurimine. Kaido ja tema juhitava uurimisrühma töö tulemusel on praeguseks avaldatud juba üle 80 teadusartikli, mis on pärvinud elektrokeemiaringkondades märkimisväärset tähelepanu – neile on viidatud ühtekokku enam kui 1800 korda. Töö eest selles valdkonnas tunnustati

Kaido Tammeveski panust Eesti teadusesse 2014. aastal riikliku teaduspremiaga keemia ja molekulaarbioloogia alal.

Juhendajana on Kaido alati väga toetav ning innustav, ta süveneb igasse teemasse, jagab väärtuslikke näpunäiteid ning annab uusi ideid. Tema juhendamisel on kaitsnud neli doktoritööd ning mitmeid magistri- ja bakalaureusetöid, mis on tihti saanud auhinnalisi kohti üliõpilaste teadustööde riiklikul konkursil.

Kolleegide hulgas paistab Kaido Tammeveski silma kui alati abivalmis, korrektne ning oma erialale väga pühendunud inimene. Tööst vabal ajal köidab teda kõige enam sport: kui lumi maas, võib teda igal nädalavahetusel leida Lõuna-Eesti küngaste vahelt suusakilomeetreid kogumas, suvel sõidab ta aga meelsasti jalgrattaga ning käib ujumas. Innuka tugitoolisportlasena ei jäta ta vahele ka tähtsamate jalgpallivõistluste teleülekandeid. Tartut peab ta oma lemmiklinnaks ning eriti meeldib talle jalutada Toomemäel, jõe ääres ja botaanikaaias.

Soovime Kaidole uusi säravaid ideid, huvitavaid projekte ning jätkuvat rõõmu ja rahuldust viljakast teadustööst!

Kolleegid kolloid- ja keskkonnakeemia õppetoolist

13. aprill

45 Riho Altnurme, kirikuloo professor, usuteaduskonna dekaan – 5. aprill

Mikk Heidemaa, zooloogia teadur – 12. aprill

Külli Laanepõld, Tartu ülikooli Pärnu kolledži direktori vastutav sekretär – 18. aprill

Heili Orav, üldkeeleteaduse teadur – 7. aprill

Ave Suija, lihhenoloogia teadur – 16. aprill

Mailis Tõnisson, laborimeditiini assistent – 3. aprill

40 Kaire Heilman, pediatría teadur – 15. aprill

Jelena Nõmm, kultuuridevahelise kommunikatsiooni dotsent – 5. aprill

KAITSMISED

3. aprillil kell 10 kaitses **Santa Veikšina** keemia erialal doktoritööd «Development of Assay Systems for Characterisation of Ligand Binding Properties to Melanocortin 4 Receptors» («Uudsete meetodite arendamine ligandide sidumisomaduste uurimiseks melanokortiini 4 retseptorile»). Kaitsmine toimus Chemicumis (Ravila 14a–1021). Juhendajad prof Ago Rinken ja teadur Sergei Kopantšuk, oponent Stephen John Briddon (Nottinghami ülikool, Suurbritannia).

3. aprillil kell 15 kaitses **Kristo Ausmees** arstiteaduse erialal doktoritööd «Reproductive Function in Middle-aged Male: Associations With Prostate, Lifestyle And Couple Infertility Status» («Keskealiste meeste reproduktiivfunktsioon: seos eesnäärme, elustiili faktorite ja paari viljatusega»). Kaitsmine toimus TÜ kliinikumi Linkbergi auditooriumis (Puusepa 8). Juhendajad dots Margus Punab ja dots Reet Mändar, oponent prof Giuseppe Morgia (Catania ülikool, Itaalia).

11. aprillil kell 12.15 kaitses **Helena Liiv** liikumis- ja spor-

Anneli Sepp, Tartu ülikooli raamatukogu infosüsteemide osakonna juhataja – 28. aprill

35 Anu Aonurm-Helm, farmakoloogia teadur – 10. aprill

Natalija Joonas, vene keele õpetaja – 12. aprill

Liina Käär, sotsiaaltöö korralduse osakonna praktikakorralduse spetsialist – 22. aprill

Rael Laugesaar, pediatría noo-

diteaduste erialal doktoritööd «Anthropometry, Body Composition and Aerobic Capacity in Elite DanceSport Athletes Compared with Ballet and Contemporary Dancers» («Võistlustantsijate kehalise võimekuse ja stardieelse stressi seos võistlustulemusega»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof Jaak Jürimäe, dots Jarek Mäestu ja prof emer Toivo Jürimäe, oponent prof Yianis Koutedakis (Thessaly ülikool, Kreeka).

23. aprillil kell 10.15 kaitses **Deivid Pugal** füüsika erialal doktoritööd «hp-FEM model of IPMC deformation» («IPMC materjali hp-FEM mudel»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof Alvo Aabloo ja prof Kwang J. Kim (Nevada ülikool, USA), oponent prof Barbar Akle (Liibanoni Ameerika ülikool) ja prof Mart Min (TTÜ).

23. aprillil kell 13.15 kaitses **Vadim Vereniš** semiootika ja kultuuriteooria erialal doktoritööd «Semiotic Models of Legal Argumentation» («Juriidilise argumentatsiooni semiootilised mudelid»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad vanemteadur Mihhail Lotman ja prof Igor Gräzin, opo-

remteadur – 28. aprill

Gerda Mihhailova, juhtimise lektor – 3. aprill

Kristiina Treial, alus- ja alghariduse lektor – 14. aprill

30 Vladislav Ivaništšev, keemiahariduse õppetooli insener – 4. aprill

Liis Marmor, lihhenoloogia teadur – 3. aprill

nendid dots Anne Wagner (Littoral Cote d'Opale'i ülikool, Prantsusmaa) ja prof Peeter Järveld (Tallinna ülikool).

24. aprillil kell 14 kaitses **Kristi Huik** arstiteaduse erialal doktoritööd «The Influence of Host Genetic Factors on the Susceptibility to HIV And HCV Infections Among Intravenous Drug Users» («Inimese geneetiliste faktorite mõju HIV-i ja C-hepatiidi viirusesse nakatumisele süstivate narkomaanide hulgas»). Kaitsmine toimub Chemicumis (Ravila 14a–1020). Juhendajad prof Irja Lutsar ja dots Tõnis Karki, oponent dots Marie-Anne Shaw (Leedsi ülikool, Suurbritannia).

25. aprillil kell 10.15 kaitses **Randel Kreitsberg** zooloogia erialal doktoritööd «Using Biomarkers in Assessment of Environmental Contamination in Fish – New Perspectives» («Uued suunad keskkonnareostuse hindamisel kasutades kalade biomarkereid»). Kaitsmine toimub loodus- ja tehnoloogiategaduskonnas (Vanemuise 46-301). Juhendajad prof Toomas Tammaru ja vanemteadur Arvo Tuvikene, oponent prof Lars Förlin (Göteborgi ülikool, Rootsi).

Õnnitleme

85 Viktor Fainštein, majandus-teaduskonna emeriitprofessor – 30. aprill

80 Kuulo Kalamees, loodus- ja tehnoloogiategaduskonna emeriitprofessor – 15. aprill

75 Enn Realo, keskkonnafüüsika vanemteadur – 4. aprill

65 Peeter Oja, arvutusmeetodite dotsent – 16. aprill

Heli Tooman, turismimajanduse dotsent – 28. aprill

55 Tõnu Meidla, paleontoloogia ja stratigraafia professor –

28. aprillil kell 12.15 kaitseb **Tiina Sepp** eesti ja võrdleva rahvaluu- le erialal doktoritööd «Pilgrims' Reflections on the Camino De Santiago and Glastonbury as Expressions of Vernacular Reli-

gion: Fieldworker's Perspective» («Palverändurite mõtted Camino De Santiago ja Glastonbury kohta kui rahvakeelse religiooni väljundid: välitöö vaatenurk»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendaja

prof Ülo Valk, oponendid Ma-dis Arukask ja Marion Bowman (Milton Keynesi avatud ülikool, Suurbritannia).

STIPENDIUMID

Rotalia Foundation (USA) stipendiumikonkurss 2014/2015. õppeaastal

Rotalia Foundation (USA) kuulutab välja 50 stipendiumi a 2000 eurot Eesti avaõiguslike ülikoolide üliõpilastele, kes õpivad päevases täiskoormusega õppes kõrghariduse esimese astme 2. aastal, integreeritud õppe eelviimasel aastal nominaalse õppeaja järgi või kõrghariduse teise astme (magistriõpe) 1. aastal. Stipendium antakse üliõpilasele kord õpingute vältel ning ei ole mõeldud välisüliõpilastele. Sooviavaldus tuleb saata hiljemalt 2. maiks fondi stipendiumide komitee sekretäri Sirje Mark'i nimele aadressil Üli-kooli 18, 50090 TARTU. Kinnises ümbrikus sooviavalduse võib töö-päevadel tuua ka TÜ peahoones asuvasse postikantseleisse (ruum 120). Kvalifitseeruvad ka 2. mai postitempli kuupäevaga sooviaval-dused. Täpsemad tingimused ja

sooviavalduse vorm aadressil www.rotalia.ee/et/fondid/foundation/foundation-uudised.html. Lisainfo: sirje.mark@ut.ee, tel 507 3729, 737 5609 (Sirje Mark).

TÜ sihtasutuse stipendiumikonkursid aprillis 2014

Andreas ja Elmerice Traksi stipendiumid – stipendiumifond kuni 10 000 eurot, stipendiumide arvu ja suuruse otsustab komisjon. Taotleda saavad arstiteaduskonna magistrandid, doktorandid ja teadustööd tegevad arst-residen-did, samuti majandus-, õigus- ning sotsiaal- ja haridusteaduskonna magistrandid ja doktorandid, kelle uurimistöö teema on seotud poliiti-lis-riikliku valdkonnaga.

Ole Golubjatnikovi stipen-dium – 1 stipendium a 1 280 eurot. Taotleda saavad loodus- ja tehnoloogiategaduskonna 3. aasta bakalaureuseõppe üliõpilased, kes jätkavad õpinguid järgmi-sel õppeaastal magistrantuuris

meditsiinitehnoloogia valdkonnas ja sama valdkonna magistrandid, kes jätkavad doktorantuuris või siirduvad praktikale meditsiiniteh-noloogia ettevõttesse

Prof Olevi Kulli mälestusstipen-dium – 1 stipendium a 1 000 eu-rot. Stipendiumit saavad taotleda kõikide Eesti kõrgkoolide taimede ökofüsioloogia, metsaökoloogia ja ökosüsteemide ökoloogia eriala põhiõppe viimase aasta üliõpila-sed, magistrandid, doktorandid ja järel doktorantuuris õppivad noorteadlased oma rahvusvahelis-tel teadusnõupidamistel osale-mise ja erialaga seotud välismaa teadusasutuste juures töötamise toetuseks.

Taotlused Tartu ülikooli sihtasutuse stipendiumitele kandideerimiseks tuleb esitada hiljemalt 1. novemb-riks. Täpsem informatsioon ja nõuded stipendiumite taotlemiseks: www.sihtasutus.ut.ee, tel 7375852 või 55 540 773 (Triin Vakker).

TUNNUSTUSED

TÜ suure medali ja tänukirja pälvis 70. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiategaduskonna füüsika instituudi materjaliteaduse osakon-na vanemteadur **Ants Lõhmus**.

TÜ suure medaliga tunnustati 60. sünnipäeval loodus- ja tehnoloo-giateaduskonna mereinstituudi

direktorit, ihtüoloogia ja kalanduse professorit **Toomas Saati**.

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvis 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiategaduskonna keemia instituudi kolloid- ja keskkonnakeemia assistent **Aarne Pruks**.

TÜ väikese medaliga tunnustati

70. sünnipäeval matemaatika-in-formaatikategaduskonna emeriitdot-senti **Leiki Loonet**.

TÜ aumärgi ja tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval loodus- ja tehno-loogiategaduskonna füüsika instituudi eksperimentaalfüüsika osakonna elektroonik **Tõnu Asu**, 60. sünnipäeval arstiteaduskon-na tervishoiu instituudi laborant

Ludmilla Jakobson ja loodus- ja tehnoloogiategaduskonna öko-loogia- ja maateaduste instituudi botaanika vanemteadur **Nele Ingerpuu**, 50. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiategaduskon-na keemia instituudi kolloid- ja keskkonnakeemia dotsent **Kaido**

Tammeveski.

TÜ aumärgiga tunnustati 75. sünnipäeval loodus- ja tehnoloo-giateaduskonna emeriitprofessorit **Ott Kursi**.

TÜ tänukirja pälvisid 60. sünni-

päeval kehakultuuriteaduskonna kinesioloogia ja biomehaani-ka professor **Mati Pääsuke** ja raamatukogu haldusosakonna valvur **Boleslav Tšernjavski**, 50. sünnipäeval raamatukogu kogude arenduse osakonna raamatukogu-hoidja **Tuuli Vähk**.

TEATED

Aprillis TÜ aulas: 9. aprillil kell 18 XXV rahvusvaheliste trompeti-päevade lõppkontsert; 11. aprillil kell 10 Tartu ülikooli konverents «VISIOON 2032»; 12. aprillil kell 11 rahvusvaheline Lions klubide organisatsiooni seminar ja heategevusorganisatsiooni aastakoosolek, kell 17 emeriitpro-fessor Marju Lauristini loeng; 13. aprillil kell 14 Heino Elleri nimelise muusikakooli kontsert; 15. aprillil kell 12.30 Miina Härma güm-naasiumi kohtumine rektoriga; 16. aprillil kell 19 Eesti Kontserdi kontsert: Tallinna keelpillkvartett, klaveril Peep Lassmann; 17. ap-rillil kell 18 Tamme gümnaasiumi kevadkontsert; 24. aprillil kell 19 IX Põhjamaade üliõpilaskooride festivali koorikontsert; 25. aprillil kell 11 Eesti sotsiaalteaduste aasta konverentsi avamine, kell 16 IX Põhjamaade üliõpilaskooride festivali koorikontsert, kell 19 Eesti Kontserdi kontsert: Klaaspärlimäng Sinfonietta, solist Massimo Mercelli (flööt, Itaalia), dirigent Eduard Toptšjan (Armeenia); 27. aprillil kell 16 E-Studio noortekoori kontsert.

TÜ pensionäride ühingu Vitae:

7. aprillil kell 16 käsitööring; 9. aprillil kell 14 Tõnu Lehtsaare lo-eng (Raeplats 12); 10. aprillil kell 13.30 arstide klubi; 15. aprillil kell 11 elulooring ja kell 13 lauluring;

17. aprillil humanitaaria klubi; 24. aprillil kell 15 keemikute klubi; 28. aprillil kell 16 põltsamaalaste klubi.

Õpetatud Eesti Seltsi ettekan-dekoosolekud: 16. aprillil esineb Toomas Karjahärm ettekandega «1905. aasta Eestis: massiliikumi-ne ja vägivald maal». Kõnekoos-olek toimub kell aadressil 16.15 Lossi 3-427. Täpsem info: www.ut.ee/OES.

8. aprillil kell 13.30 toimub TÜ majandusteaduskonnas (Narva mnt 4-A313) teadus- ja inno-vatsioonipoliitika seire programmi **seminar «Ülikooli teadmus-loomest teadmusmajanduseni»**. Seminaril esitletakse programmi raames valminud uuringuteemade 4.4 «Spin-off ettevõtte ja nende tugisüsteemid Eestis» ja 1.1 «Intellektuaalomandi süsteem ja intellektuaalomandi roll väikeriigi TAI süsteemis» tulemusi. Seminaril osa-lemiseks tuleb huvilistel registreer-uda hiljemalt 4. aprilliks aadressil moodle.ut.ee/ht_reg_form/index.php/form/view/1254.

8. aprillil kell 16 peab Philosop-hicumi ringauditooriumis (Jakobi 2) professor Ülo Valk rahvusteaduste loengusarja kuuluva **loengu «Kui muistendist saab uudis: usundi-lise pärimuse ja Eesti ajakirjan-duse suhetest läbi aja»**. Loengule saab registreeruda rahvusteaduste

loengusarja kodulehel www.ut.ee/et/rahvusteaduste-loengusari.

10. aprillil kell 9.15 algab Tartu ülikoolis õppeuenduskonven-rents «Kõrgharidus aastal 2020». Konverentsil arutletakse, kuidas pakkuda erialadevahelist ja ühiskon-na kiiresti muutuvatele vajadustele orienteeritud kõrgharidust. Töötuba-des räägitakse õppeprogrammide arendamisest ja selle valdkonna kit-saskohtadest ja eduteguritest. Süm-poonionil on ettekannete põhiorhk tulevikuvisionil, mida väliseksperdid sõnastavad oma senise kogemuse taustal. Konverentsi töötubade ja ettekannete videosalvestused on järelvaadatavad UTTV-s.

10. aprillil kell 14.15 toimub Chemicumis (Ravila 14a-2073) **seminar «Alustava spin-off-ette-võtja teekond»**. Seminaril räägib ettevõtluse nõustaja Aivar Pere, kuidas ja millega toetab ülikool ettevõtlikke akadeemilise pere liik-meid spin-off ettevõtte loomisel ning arendamisel. Oodatud on tead-lased, õppejõud, laborite personal, doktorandid ja kõiki teised, kellele teaduse ja ettevõtluse ühitamine pakub huvi või on juba käsil. Tegem-ist on osalustasuta teabeseminariga.

16. aprillil kell 10.30 korraldavad Tartu ülikool, Eesti teadusagentuur ja Eesti akadeemilise pedagoogi-ka selts **konverentsi «Juhitav ja juhtimatu koolis»**. Koolijuhtimise

konverentsil käsitletakse mitmeid aktuaalseid probleeme, väljakutseid ja ka ootusi Eesti koolijuhile. Samuti autastatakse 2014. aasta kasvatuseduslike tööde riikliku konkursi parimaid ning antakse ülevaade haridus- ja teadusministeeriumi uue õpetajaosakonna tegemistest ja eesmärkidest. Tutvustatakse ka «Hariduse ja kasvatus sõnaraamatut». Tü haridusteaduste instituudi saalis (Salme

1a) toimuvast konverentsist osavõtt on tasuta, kohustuslik on eelregistreerumine konverentsi kodulehel, registreeruda saab 10. aprillini.

22. aprillil kell 14 **avatakse** aadressil Lossi 38 sotsiaal- ja haridusteaduskonna **haridusuuenduskuskeskus**. Haridusuuenduskuskeskus koordineerib võrgustikku, millesse kuuluvad TÜ teaduskondade ja kolledžite juures töötavad didakti-

kakeskused ja muud olemasolevad ja loodavad õpetamise teemadega tegelevad kooslused.

25.–26. aprillil toimub **konverents «Eesti sotsiaalteadused muutuvad ajas: lummusest vabamine»**, mis on pühendatud Max Weberi 150. sünniaastapäevale. Konverentsi toimub sotsiaal- ja haridusteaduskonna majas (Lossi 36). Lisainfo: www.yti.ut.ee/et/esak.

IN MEMORIAM

Arnold Rosental

29.08.1937–20.03.2014

Selle kevade esimesel päeval lahkus meie seast igaveseks Tartu ülikooli füüsika instituudi kiletehnoloogia labori vanemteadur Arnold Rosental.

Arnold Rosental sündis 29. augustil 1937. aastal. Ta lõpetas Tartu I keskkooli 1956. aastal ja Tartu Riikliku Ülikooli füüsika erialal 1961. aastal. Teadlaseteed alustas ta 1961. aastal toleaeages Eesti NSV Teaduste Akadeemia füüsika ja astronoomia instituudis. Oma tööga andis ta olulise panuse mitmete füüsika ja materjaliteadusega seotud uurimisuundade arengusse.

Arnold Rosental oli üks vabariikliku heterosiirete programmi käivitajatest aastatel 1974–1975. Aastatel 1980–1989 oli ta selle programmi teadussekretär. Heterosiirete programmi raames juurutati tema entusiastlikul eestvedamisel mitmeid uudseid uurimismeetodeid, mis olid oluliseks nurgakiviks pooljuhtlaserite valmistamise tehnoloogia

edukale levitamisele füüsika instituudis. Saadud tulemuste eest anti uurimisrühmale, kuhu kuulus ka Arnold Rosental, 1982. aastal Eesti NSV riiklik teaduspreemia.

Kaua aega oli Arnold Rosental Tartu ülikooli füüsika instituudi kiletehnoloogia töörühma juht. Samuti oli ta Euroopa Liidu teadustippkeskuse projektijuht (2000–2003), sihtteema juht (2002–2006), Eesti Nanotehnoloogiate Arenduskeskuse projektijuht (2005–2008) ning Teaduskompetentsi Nõukogu ekspert (2004–2008). Ta korraldas Tartus mitmeid rahvusvahelisi seminare ja konverentse, luges loenguid füüsika eriala üliõpilastele ning juhendas kraadiõppureid.

Tema viimase aja teadusuuringutest on suurimat tähelepanu pälvinud ülitundliku optilise meetodi väljatöötamine ja rakendamine materjalide sünteesi jälgimiseks ning gaasikeskkonda-

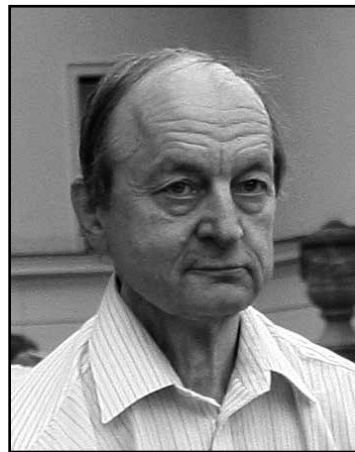
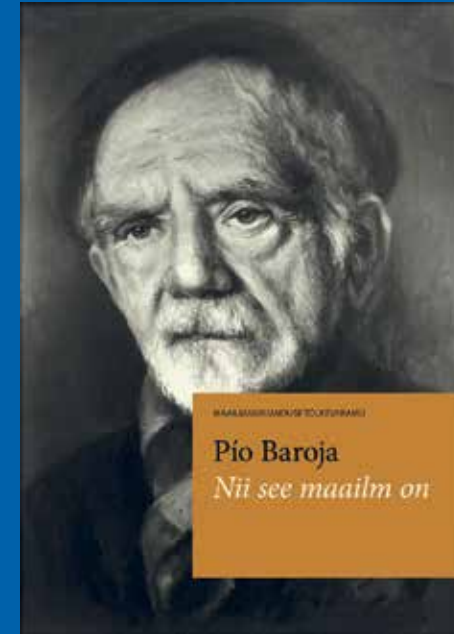

Foto: erakogu

de koostise täppismõõtmisteks sobivate pooljuhtseadiste valmistamistehnoloogiate arendamine. Tähelepanuväärne oli tema ülim põhjalikkus uurimistöös ja äärmiselt kriitiline suhtumine saadud tulemustesse.

Oma töökaaslastele oli Arnold Rosental seejuures kõikidesse probleemidesse pisisajadeni süvenev ja põhimõttekindel ning samas südamlis ja abivalmis kolleeg. Lahkunu tööd jätkavad ta kolleegid ja õpilased, kellele Arnold Rosental jäab eeskujuks teadlasena ja mälestustesse unustamatu kaaslasena.

Füüsika instituut

Pío Baroja

NII SEE MAAILM ON

Hispaania kirjandusklassiku teine eesti keelde jõudnud romaan haarab oma fookusesse Euroopa mõlemalt selle äärelt, 20. sajandi alguse sotsiaalse ja ideoloogilise plahvatuseelse käärimise erinevatelt klassipositsioonidelt ja erinevatest rahvuslikest vaatepunktidest. Jutustuse kiires voogamises põrkuvad ja põimuvad erinevad hingeelud, vaimualged, rahvuslikud stereotüübid ja tõelused oma kattumatus varjundeis, tihti saadetuna kirjaniku muigest ja skeptilisest irooniast.

Hispaania keelest tõlkinud Mari Laan, saate-essee kirjutanud Inga Sapunjan.

Maailmakirjanduse tõlkevaramu

ISBN 978-9949-32-498-9, 218 lk

TARTU ÜLIKOOL
KIRJASTUS

737 5961
tyk@ut.ee
www.tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee